

Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel för världen?

Innehållsförteckning

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utvecklig av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem	4
Ett pensionssystem med stora politiska och praktiska problem.	4
Syfte med denna rapport	4
Översikt över rapporten	5
A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera.	9
Revolutionerande formler skulle lösa räkneproblemen och befria politikerna från i stort sett alla problem. Men så blev det inte	9
Vi illustrerar redan här med ett exempel ur verkligheten	10
Och hur har nu detta kunna gå till?	11
En unik chans till förnyelse har uppstått. Här en kort upprepning av det föregående och sammanfattning av vad som följer i denna skrift.	12
Här några särskilt viktiga frågor	13
B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år.	15
Några slående exempel på den fortsatta utvecklingen, däribland hur riktlinjer, "principer" försvann	15
Avgift och Inkomstrelaterad pension,	15
Förtidspension,	16
Garantipension,	19
Bostadstillägg,	19
Inkomstskatt	19
Ansvariga politiker har, trots verkligheten, vidhållit att detta system var och är "stabilt".	20
Rapport från SPF Seniorerna,	20
C Vi övergår nu till verkligheten	21
En avgörande egenskap hos det nya systemet: Pensionsåldern avskaffades, med stora följder också för andra socialförsäkringar än pensioner	21
Och hur går det nu under dessa förutsättningar för individen?	22
Den överraskande snabba livslängsökningen har haft stor betydelse	22
Vi konkretiserar genom att gå till nutiden och studerar situationen för två personer med skilda förutsättningar.	22
En riktålder infördes fr.o.m. 2023	23
Riktåldern påverkar inte pensionens storlek. Automatiken kvarstår, formeln för att räkna ut pensionen är en och densamma	24

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utvecklig av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem

Slutsatser om osäkerhetens följder. En central politisk fråga.	25
Vad menar/ menade politikerna, nu hela riksdagen	25
D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?	27
Regeringen bjuder in alla till Pensionsgruppen	27
Vi jämför Tenjes krav med partiernas uttalande	28
Pensionsgruppen utvidgas till att omfatta riksdagens samtliga partier	29
Den nya Pensionsgruppen är hittills överens på tre punkter: <i>nu</i> översyn av nivån för pensionsavgiften och hantering av överskott i pensionssystemet, <i>tidigare</i> om regler för tjänstepension.....	29
Utdelning av överskott	30
Utredning om avgiftsnivån SOU 2025:41	30
Översyn av grundskydden är man numera också överens om	32
E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt	35
Socialdemokraternas krav.	35
Insatser för att påverka allmänhet, fack och arbetsgivare att förbättra möjligheten till anpassning är ett angeläget insatsområde	36
2011-2017, man kommer igång	36
Allteftersom har vissa åtgärder kommit till stånd	37
Kansliet för ett hållbart och längre arbetsliv.....	38
Parternas huvudavtal, statligt omställningsstöd.....	38
När nu alla partier samlats för "att fortsätta att utveckla pensionssystemet" finns det anledning att ta itu med frågor om ökad bredd och människligt engagemang.	38
Pensionsgruppen behöver också göra en upprepning i några avgörande sammanhang. .	39
Den s.k. pensionsavgiften på löner över taket för pensionsberättigade löner är en skatt.	39
Finns mål? överklag fiktion grundad på helt ovidkommande beräkningar	39
Och hur med den för alltid oförändrade avgiften? En fiktion!	41
En automatisk balansering, "broms" skulle rädda fiktionen om den för alltid oförändrade avgiften.	41
Maj-Inger Klingvall presenterade fantasierna.....	42
Verkligheten trängde sig snart på	42
Många nya idéer för finansiering dök upp och gav stöd för politiskt "nödvändiga" åtgärder att tas runt "den evigt oförändrade avgiften.	42
Sammanfattning och slutsats av vad som redovisas under rubriken "Upprensning".	43
F Avslutning och summering	45

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utveckling av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem

”Reformeringen” skedde under en tid av totalt kaos i svensk ekonomi. Alla måste samverka	45
Dags för förnyelse nu när hela riksdagen förbundit sig till samarbete.....	47

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utvecklig av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utvecklig av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem

Ett pensionssystem med stora politiska och praktiska problem.

Vi passar på att redan här inledningsvis nämna ett av de många problem som dagens pensionssystem dras med. Det gäller för individerna, men har ändå i stort sett helt hamnat i skymundan. Problemet är påståendet att pensionen i avgörande grad bestäms av hur många år man arbetar. Det påståendet är svepande, dessutom faktiskt felaktigt. I verkligheten bestäms pensionen i väsentlig grad av vid vilken ålder man går i pension.

Den kraftigt ökade livslängden i befolkningen kombinerat med att formlerna för beräkningen av pensionen hållits oförändrade i nu 30 år, leder till att den individ som inte förstår att man måste arbeta längre än vad man har trott skulle behövas, eller inte förmår att göra det, i de flesta fall förlorar mycket pengar.

Ett exempel, beräknat enligt en av Pensionsmyndigheten publicerad räkne-modell, är att en person som inte arbetar upp till den behövliga pensionsåldern skulle kunna förlora 1000 kr per månad för varje år vederbörande inte hänger med till den behövliga pensionsåldern. Under senare år, enligt pensionsmyndighetens beräkningar, gäller att man behöver arbeta till minst 68 istället för, som många fortfarande tror, till 65. Att inte vilja eller kunna gå vidare och jobba upp till den åldern utan stanna på 65 innebär en förlust av livsvarig pension på 3000 kr i månaden, summerad enligt nämnd räkne-modell.

Storleken på förlusten är beroende på antagen lönenivå och andra faktorer, bl.a. individens tillgång till garantipension eller om man lyckas kvalificera sig för sjukersättning/ tidigare förtidspension mm. Men förlusten är ändå vanligen av stor betydelse.

Problemet borde ha gjorts tydligt från politiken till blivande pensionärer redan från den tid då man började förstå hur kraftigt livslängden skulle komma att öka. Dvs. redan från början av 2000-talet.

Klarheten har inte blivit nämnvärt större av att man nu officiellt har infört nånting som kallas för riktålder. Fortfarande vidhålls tal om valfrihet utan att med skärpa tala om vad det kostar att inte göra som man blir rekommenderad.

Syfte med denna rapport

För att de församlade politiska partierna ska kunna lösa de problem som finns och skapa förnyelse så behöver dess representanter ha en ingående insikt i det svenska pensionssystemet, varför och hur det skapades, vad som sedan har hänt och vilka problem som skapades, problem som blivit större och större. Men också vilka möjligheter till förnyelse som redan nu finns tillgängliga.

I denna skrift analyseras hithörande frågor. Avsikten är att fördjupa en uppmaning till politikerna, när alla partier nu har förbundit sig till att i den s.k. pensionsgruppen gemensam

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utvecklig av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem

utveckla pensionerna, att verkligen leva upp till den utfästelsen. Förhoppningen är att med denna skrift bidra till en sådan förståelse. En förståelse som är en förutsättning för ett meningsfullt samarbete.

Översikt över rapporten

I närmast följande kapitel,

A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera. sid. 9 ff

med en genomgång av pensionssystemets tillblivelse och problem, ser vi vad man trodde sig skapa, nämligen att;

- med finessrika formler och hållbara principer, skulle politiken befrias från det löpande politiska ansvaret. Inget av detta fungerar, Sid 9,
- den verkliga politiken tränger sig på, det illustrerar vi i ett belysande exempel, sid 10,
- tro på möjligheten att skapa ett för alltid hållbart pensionssystem, fritt från behov av löpande anpassning, var att försöka vända allt till sin motsats.
- Det som skedde har nära samband med en överväldigande kris i svensk ekonomi, en hård strid mellan ekonomiska och välfärdspolitiska teorier, men också i en grav misskötsel av ATP-systemet. sid. 11.

I detta inledande kapitel presenteras vidare den unika chans till förnyelse som skapas när nu alla partier samlats för att gemensamt arbeta med pensionssystemets utveckling och av hur det skall förvaltas. Sid. 12 ff

En mer detaljerad genomgång följer i ett antal kapitel, nämligen dessa.

En redovisning av vad som skett under tiden sen systemet skapades och vart principerna tagit vägen, dvs i allt väsentligt försvunnit, återfinns i kapitlet:

B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år. . Sid 15 ff

Även en tydlig genomgång av dagens verklighet och dess problem måste finnas tillgänglig för dem som skall ta ansvar för utvecklingen i framtiden. En genomgång finns i kapitel

C Vi övergår nu till verkligheten sid. 21 ff

I detta kapitel redovisas hur ändringar i de yttre förutsättningarna påverkat pensionerna, hur de påverkar fru Andersson och fru Johansson och en ingående diskussion av de problem som finns och värderingsfrågor av stor betydelse.

I de följande kapitlen redovisas hur pensionsgruppen utvidgades och vad som hittills hänt. Och vad som nu i det vidare samarbetet borde hända

- **Först då om vad som hänt sen pensionsgruppen utvidgades. I avsnittet**

_D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod? Sid. 27 ff

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utveckling av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem

Där ser vi tre åtgärder.

- En helt meningslös exercis med utdelning av "överskott", dvs "pengar" som "inte behövs för tillfället". En utdelning av fiktiva tillgångar som förutsätter att pensionssystemet fortlever i decennier framåt.
- En "Avgiftsutredning" som gör en inträngande analys av vilka förväntningar som enligt dess mening fanns för pensionernas utveckling. En utredning som om den hade remitterats hade kunnat leda till en bred debatt om vad som "lovades", detta till ledning för den framtida diskussionen. Utredningen har inte remitterats!
- En utredning av grundskyddet. Också den blir av stort värde. Om den nu delges allmänhet och intresseorganisationer. Man får hoppas att så sker.

Den rika mängd av förslag till goda utvecklingssteg som finns är av betydande värde. Alla dessa utvecklingssteg och krav på det politiska samarbetet borde behandlas av pensionsgruppen, inte, som nu, ofta skuffas undan, ofta förtvina. En genomgång av ett flertal sådana frågor redovisas i kapitlet;

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt.
Sid. 35 ff

Det finns också många krav på ren upprensning i hittills vidtagna åtgärder och grundlösa uttalanden. Delavsnitt

Pensionsgruppen behöver också göra en upprensning i några avgörande sammanhang. **sid. 39 ff**

Däri redovisas i detalj bl.a.

- Finns mål? överklagad fiktion grundad på helt ovidkommande beräkningar. **sid 39**
- Och hur med den för alltid oförändrade avgiften? En fiktion! **Sid 41**
-
- Sammanfattning och slutsats av vad som redovisas under rubriken "Upprensning". **sid 43**
- *Det är inte säkert att finanserna kan hållas i balans. Det fina formlerna är inte osårbara. Det är inte rimligt att då som enda åtgärd sänka pensionerna och ta tillbaka socialt motiverade inslag i pensionssystemet, och att dessutom göra det med automatik, utan varje diskussion.*
- *Vad som återstår, och har skett, är att gå andra vägar. Men att då göra det öppet. I samklang med det system som finns och tydligt förklara om avsteg från/förändring av systemet görs.*

Avslutning och summering. Kapitel

*F Avslutning och summering, **Sid. 45***

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utvecklig av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem

- I detta kapitel finner vi en beskrivning av den krisstämning som dominerade landet på 80-och nittiotalet och som påverkade arbetet med att förändra pensionerna
- En kort sammanfattning av de centrala utmaningar som möter partierna i dag avslutar.

Några centrala slutsatser bör nämnas redan här:

Nu, 30 år efter starten, när alla partier har förbundit sig att samarbeta är det, som utvecklas i denna text, hög tid att tänka igenom vad som blivit bra och vad som bör klagas/ ändras.

Många positiva möjligheter finns för en förnyelse. Inte minst en vidgning av perspektivet kring arbetet med pensionerna

- till att se och behandla sambandet mellan bestämmelser om hur pensionerna beräknas, demografins utveckling och övriga socialförsäkringar
- en betydligt fördjupad kontakt med arbetsmarknaden, dess åtgärder och möjlighet till vidgad samverkan

Men det finns också uppenbara krav

Mål måste under alla förhållanden formuleras. Och om det finns olika åsikter bör detta inte gömmas eller döljas så som skett under gångna 30 år. Det viktiga är att vara överens om att mål behövs och vad de skall tydliggöra.

Det är nu dags för de samlade partierna att formulera vilka mål som måste finnas och göra troligt, att det genom medvetna uppföljningar och erforderliga tydligt förklarade justeringar mm, är möjligt att skapa ett på sikt hållbart system.

Att vara överens om att tydliga mål måste finnas är inte detsamma som att alla skall vara överens om hur de skall formuleras. Väsentligt är att olika meningar inte får döljas. Då blir det kaos.

Alla problem måste öppet identifieras. Några särskilt viktiga punkter som beskriver problemen i dagens system måste identifieras tydligt, Det gäller b.la:

- grundfelet ligger i uppfattningen att man skulle kunna skapa ett pensionssystem som inte behöver justeras och förändras genom politiska beslut över tid
- Sådana justeringar sker redan, men de sker utan övergripande tanke och framför allt: utan att det tydliggörs att det sker, vilket gör det omöjligt att föra en relevant och kritisk diskussion kring det som sker.
- Automatik kombinerad med politiskt ansvar är en omöjlighet
- Enighet kan och bör gärna nås om lösningar, men enigheten är acceptabelt först sedan problem identifierats och olika politiska förslag tydliggjorts. Som på arbetsmarknaden. Parterna definierar tydligt sina krav, förhandlar, når en överenskommelse och tar i hand.
- Det finns ingen fjärde dimension i pensionssystemet, som gör att pengar kan trollas fram ur intet.

Alla partier har förbundit sig att samverka i en utveckling av pensionerna. Viktigt då att förstå pensionssystemet, dess tillblivelse och problem

Annars kan det bli nödvändigt att såsom för ATP; ge upp. Kanske till slut inskränka de offentliga insatserna till grundskydd. På det sätt som Reinfeldt, Borg och många fler inom och utom ladet med eftertryck hävdade på 90-talet och dessförinnan.

Nu dags att gå in på denna detaljerade utredning

A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera.

A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera.

Revolutionerande formler skulle lösa räkneproblemen och befria politikerna från i stort sett alla problem. Men så blev det inte

Nu, mer än 30 år sedan grunderna till det som i dag benämns "pensionssystemet" formulerades, är det relevanta att ställa rubrikens fråga. Orsaken är att de nya reglerna för pensioner med mera som formulerades på nittio-talet har kommit att upplevas som en revolutionerande lösning på det som då upplevdes som en stor komplikation runtom i västvärlden. Och i Sverige.

Efter andra världskriget hade många länder skapat pensionssystem som allmänt grundades på tron att man utan betydande svårigheter och politiska strider skulle kunna införa allmänna statligt finansierade pensioner för dem som inte redan hade ett sådant skydd. Stora utfästelser antogs kunna ställas ut utan att leda till finansiella svårigheter. De hemvändande soldaterna stod i intressets centrum och reformerna hade stort stöd.

Sveriges slog också in på denna väg med instiftande av ATP-systemet, ett system där pensionerna blev beroende av pensionärens registrerade arbetsinkomster. I Sverige dock, blev det stor strid. Inga hemvändande soldater stod i centrum!

Efter en tid trängde finansiella realiteter på dessa s.k. fördelningssystem. Infriandet av gjorda utfästelser skulle succesivt finansieras av samma år inbetalade avgifter/skatter. Utställda löften måste infrias och mer och mer pengar behövdes.

Problemen blev reella när tron på en ständigt växande ekonomi och ekonomiska teorier, den s.k. keynesianismen, som tolkades som om alla statliga utgifter "lönade sig", visade sig inte hålla. Den s.k. Chicagoskolan, med Milton Friedman som affischnamn, kom i fokus.

Starka krafter, praktiska, politiska och ideologiska trädde fram och hävdade att fördelningssystemen borde avskaffas/avvecklas, och ersättas av fonderade system, där av/för individen inbetalade avgifter skulle utgöra grunden för den egna pensionen, istället för att finansiera aktuella pensioner i ett gemensamt pensionssystem. Pensionen skulle finansieras genom avkastning på investering av inbetalade avgifter. Därmed skulle politikerna befrias från varje ansvar utöver att fastställa avgiften och besluta om administrationen av inbetalade avgifter.

Uppfinningsrika experter i Sverige formulerade, med start på åttiotalet, sätt att konstruera reglerna så att ett nytt system å ena sidan såg ut som ett fonderat system, men utan att avsätta individens inbetalade avgifter för att finansiera vederbörandes egna pension och å andra sidan föreföll likna det som en gång hade skapats, dvs ATP, ett fördelningssystem med ett långtgående socialt ansvar.

Den svenska modellen löste enligt många, inom och utom Sverige, en central komplikation i den ideologiska och praktiska diskussionen.

A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera

Vi har anledning att nu fråga oss vad var egentligen den modell som ansvariga politiker (s, m, fp, c och kd) Sverige skapade och var befinner vi oss idag. Hade man med de här reglerna, befriat politikerna från ständiga diskussioner och bekymmer om hur man skulle hantera pensionerna.

Hade man, som stolta politiker påstod, tillsammans och enigt, skapat ett system *hållbart till nästa istid*. Eller vad har hänt i verkligheten, och är detta en modell värd att följa?

Det korta svaret blir, som nämnts NEJ.

- I stort sett ingenting finns kvar ursprungliga "förutsättningar/"principer"
- Politikerna befriades inte från den löpande politiken.

Det är av stor vikt för det fortsatta utvecklingsarbetet att alla förstår och bejakar dessa faktum. Varje tal om att det finns oföränderliga principer är helt enkelt fel och förvirrande.

Vi illustrerar redan här med ett exempel ur verkligheten

Ulf Kristersson, nybliven socialförsäkringsminister, citeras 2011 av Joel Dahlberg i hans bok "Pensionsbluffen" (Ordfront förlag 2012)

– Grundspelreglerna är följsamhet mot ekonomin, det följer något slags inkomstutveckling plus premiepensionen och jag tror att många har aktat sig ganska noga för att ha någon bestämd uppfattning om något slags rimlig nivå. Det skulle ju antyda att om vi inte når upp till det så kommer vi att göra något åt den saken, säger exempelvis socialförsäkringsminister Ulf Kristersson (M).

Om man har följt Kristerssons åsikter i frågan under tidigare år ser detta citat helt korrekt och representativt ut. För honom och många på "hans sida"

Här var det "den högra sidans" tro på vad man varit enig om som talade. Dåmera tydligt inaktuell. Dels för att "enigheten" alls inte omfattade det Kristersson ansåg var "inbyggt" i de nya reglerna, dels för att systemets främsta svaghet, oförmågan att möta de sociala problem som följde av den överraskande snabba livslängdsökningen, började komma i öppen dag.

Och den politiska verkligheten kom snart i fatt Kristersson. Redan tidigt i hans ministertid skriver pensionärernas tidning *Senioren* 2011-02 22 följande

Knappt har Ulf Kristersson formerat den Pensionsgrupp som har regeringens och riksdagens uppdrag att "vårda" pensionsöverenskommelsen och pensionssystemet förrän nyheten kom om att pensionsåldrarna nu ska utredas – med målet att de ska höjas.

Att sitta vid sidan och titta på vad som händer, som "högersidans" idéer hade föreslagit, det visade sig vara ohållbart. Politiken fanns kvar i full kraft. Nu och, som vi skall se i det följande, har den fortsatt ända sedan dess. Men, och det är viktigt att observera, en oemotståndlig vilja att framstå som eniga, finns. Partierna bakom "reformen" var eniga, ingen pekade finger och påpekade att Kristersson och hans kolleger hade haft fel. Enighet i alla väder har följt genom decennierna.

A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera

Och hur har nu detta kunna gå till?

- Tron att de finessrika "reformerna" skulle befria politikerna från den löpande politiken var, som just nämnts ogrundad. Och en granskning av vad som skett under 30 år visar att i stor sett ingenting av de "principer" som påstods skapas på nittio-talet finns kvar.
- Inga förståeliga mål formulerades. Vad som skapades var resultatet av förhandlingar mellan ett antal, i grunden helt oeniga politiker, besjälade av känslan att något måste trots detta ändå göras.
 - De två som framställt som ledande, Bo Könberg, Fp och Anna Hedborg S lät intervjuas sig med påstående om *att vi kunde inte fördjupa oss i sakfrågor, vi måste vara överens. Samt vidare; vi kan inte skapa något där man ser vinnare oh förlorare, förändringarna måste ligga i en avlägsen framtid.*¹
 - Emellertid, värt att erinra om är att Margit Gennser, moderaternas representant, som bekände sig mycket bestämt till de nya ekonomiska teorierna. I en bok 2008², ser hon tillbaka på vad som hände och skapades. Hon ansåg att hon i långa stycken "vunnit striden" om vad som till slut skulle bli resultatet av det gemensamma arbetet. Hon ger en mångsidig och inträngande bild av sin ideologi, diskuterar vad som skapades, berättar om vilka realiteter som skulle uppstå och kritiserar med all rätt alla de vackra ord och lockande exempel som omgav förslagen till nya regler. Men hon diskuterar inte det faktum att dessa ord och exempel faktiskt redan när hon skrev sin bok hade kommit att dominera den fortsatta utvecklingen.

Att trots denna fundamentala oenighet en "enighet" skapades kring en samling regler och yviga uttalanden har tydliga och tvingande orsaker.

En inträngande beskrivning av den upphetsade situationen kan läsas i avsnittet

"Reformeringen" skedde under en tid av totalt kaos i svensk ekonomi. Alla måste samverka sid. 45.

Här några punkter

- **Sverige befann sig i kris.** En gemensam kamp pågick för att befria landet från vad som började med oljekrisen på 70-talet och fortsatte med budget, bank och finanskris, som tenderade att totalt fördärva landets ekonomi. Arbetet präglades av
 - försök att med diverse statliga insatser, grundad på en grav feltolkning av den s.k. Keynesianismen, åstadkomma ordning och återstart för ekonomin, detta genom stora stöd till branscher på tillbakagång, som varvsindustrin m.fl., men också med allt större "välfärdsutgifter"
 - Övergång till nya ekonomiska teorier, den s.k. Chicagoskolan, med Milton Friedman som affischnamn. Också dess budskap var missförstått, som om marknad och avreglering skulle befria statsmakterna från krav på översyn och ansvar. Kjell Olov Feldt tillsammans med Bengt Dennis släppte på 80-talet gemensamt bankerna totalt lösa, allt exploderade. Kommande regering

¹ Urban Lundberg: ATP, Juvelen i kronan, sidorna 179-181

² Margit Gennser Timbro 2008: Pensionsreformen, Ideologi och politik, 241 sidor

A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera

trodde inledningsvis att marknaden "själv" skulle lösa problemen, men så blev det inte. Den gemensamma kampen startade en bit in på 90-talet.

- **ATP, helt misskött**, med socialdemokraternas ovilja att se behov av reformer, stod inför kollaps. Att reda ut detta kom att bli en del i det stora krisarbetet. Resultatet blev en total enighet
 - om en "reform" med nya formler för hur pensionerna skulle beräknas och finansieras.
 - om att inget i omgivningen, inte demografi, inte andra socialförsäkringar, inte förändringar i landets ekonomi, inte heller något annat skulle påverka formlerna
 - att i stället alla anpassningar till avvikelser i förhållande till angivna förutsättningar skulle bäras av pensionerna/pensionärerna
 - om svepande uttalanden om trygghet samt om uppmuntrande men förvirrade räkne exempel, mm
 - om att, vad som än händer i framtiden, så skulle man hålla ihop och uppvisa enighet.

Mot denna bakgrund, men först då, blir det möjligt att förstå vad som hände då och händer nu. Men också varför samma inställning, dvs ovilja att se och vidgå de verkliga problemen, präglar det fortsatta gemensamma arbete, på samma sätt som socialdemokraternas arbete md ATP. Man undviker själva problemen och pratar om annat.

Men landets situation är nu en helt annan än den just beskrivna. Det är dags att se verkligheten, eller så hamnar man, som med ATP, i kollaps. Hög tid då att slå vakt om den unika chans att förnya och förbättra sättet att arbeta som följer av att alla parter förbundit sig att samarbeta.

En unik chans till förnyelse har uppstått. Här en kort upprepning av det föregående och sammanfattning av vad som följer i denna skrift.

Alla partier är överens om att arbeta gemensamt för att "utveckla pensionerna". För att undvika att de fastnar i samma sätt att arbeta som hittills är det som nämnts av avgörande betydelse för alla inblandade att känna till vad det, som nu kallas "pensionssystemet", från början var, varför det ursprungligen blev som det blev och hur det sedan har förändrats.

En öppen genomgång av denna utveckling, vad som är bra och vad som behöver förändras, tillgänglig för alla partier att vart och ett för sig men också att gemensamt analysera är nödvändig. Detta till skillnad från nu tillgängliga berättelser och påståenden om "stabilitet" och enighet

Viktigt är också att öka intresseområdet i förhållande till det snäva område som pensionsgruppen hittills har intresserat sig för. Det finns många ytterligare frågor av stor betydelse för vilken pension den äldre kan uppnå. Allt behöver ses i ett sammanhang

- Sådana frågor är:
 - Sjukersättning för äldre
 - Större insatser för att påverka människors vilja och förmåga till anpassning till förändrade förutsättningar. Det blir en vidgning till att intressera sig för och följa upp, ofta av långt större betydelse än regler.

A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera

- Vidare, arbetsmarknadens parter har en betydande roll:
 - mycket har skett, t.ex. ökade avsättningar till tjänstepensioner och
 - insatser för att påverka attityder och vilja på arbetsmarknaden för att stödja äldre arbetskraft i behovet av anpassning och kompetensutveckling
- Tydliga förslag finns om att inrätta en institution med ett samlat ansvar för insatser för att överblicka och, där det är önskvärt, samordna offentliga insatser med vad som åstadkoms på arbetsmarknaden.

Hithörande frågor diskuteras ingående i det följande.

Här några särskilt viktiga frågor

Redan, omedelbart finns anledning att presentera några särskilt centra frågor. Det gäller oeftergivlig krav på tydlig upprensning i talet om pensionssystemets funktion och stabilitet, som partierna måste göra, öppet och transparent. Detta är sanningen:

- Det vida spridda pratet om att något "välfärds mål" skulle finnas i förarbetena saknar grund. Det enda målet har varit att hålla avgiften "för evigt oförändrad". Varje avvikelse från givna förutsättningar för de i förarbetena rikligt förekommande glada exemplen skulle leda till lägre pensioner om inte individen anpassade sig genom att arbeta längre, ha sparat mer för oförutsedda händelser, tecknat privata försäkringar eller dylikt.
- Den evigt oförändrade avgiften är en fiktion. Stora delar av avgiften betalas av statsbudgeten.
- Många sätt har visat sig finnas att gå runt avgifterna och finansiera insatser på alternativa sätt, t.o.m. genom sänkta skatter.
- Trots de detaljerade reglerna för hur pensionerna skall beräknas kan brist uppstå. Därför skapades bromsen, som ser till att de som för tillfället är pensionärer nu får betala för att inte någon framtida brist skall uppstå.
- "Pensionsavgiften" över taket skall självfallet ges sitt rätta namn. Det är en extra skatt på företagen för löner som utbetalas men inte ger pensionsrätt

Men dessutom, och utöver alla detaljer, ett tydligt krav på de politiska partierna är att de är tydliga och transparenta med sina förslag och i en öppen debatt står för dem. Och därmed inbjuder människor till att förstå och delta i debatten. I den delen finns många problem, med förslag som läggs fram och sen succesivt försvinner.

Några aktuella förslag från partierna värda att nämna i anslutning till de krav som socialförsäkringsminister Tenje rest på total enighet som villkor för att få ingå i pensionsgruppen, är följande: sid, Fel! Bokmärket är inte definierat.:

Ida Gabrielsson, vänsterpartiet, anser, till skillnad från Tenje, att det finns endast ett enda sätt att stärka pensionerna, nämligen att höja inkomstpensionen rejält.

Oscar Sjöstedt, Sverigedemokraterna, kräver. "En höjning av inbetalningarna till pensionssystemet, en ökad andel inbetalning till premiepensionen samt införandet av en gas"

Redan tidigare, 1 maj 2025, hade **Magdalena Andersson, socialdemokraterna** redovisar ett förslag till förändring av dagens pensionssystem. I verkligheten en återgång till ett pensionssystem grundat, utöver avgifter och livsinkomst, även på "behov". Samt en tydlig

A Vårt Svenska Pensionssystem. Ett gott exempel? NEJ. Det har visat sig vara alltför komplicerat att hantera

förstärkning av sjukersättningen, tidigare benämnd förtidspension, särskilt för äldre uttröttade människor. Av det publicerade underlaget framgår tydligt hennes krav.

Nu blir det intressant att följa vad som händer med dessa uttalande, speciellt hur Magdalena Andersson hanterar detta sitt förslag

Vi jämför dessa uttalanden med vad Tenje krävt (sid. 27) och undrar

- Kravet på konsensus och enighet och förtroendefullt samarbete. Har någon av de tre här återgivna frånfällt sina förslag? Eller diskuterar man dem nu i pensionsgruppen? Och, i så fall, hur blir det med tydlighet och fakta, öppenhet och transparens.
- Eller blir det som vanligt? Man utesluter väljarna, de skall inte bjudas in till någon diskussion. **”Man bör undvika att pensionsfrågorna blir ett slagträ i valdebatten”** har Tenje ju sagt.

B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år.

B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år.

Några slående exempel på den fortsatta utvecklingen, däribland hur riktlinjer, "principer" försvann

Pensionssystemet, så som det presenteras i dåvarande regeringens **principproposition 1993/94:250**, bestod av fyra delar, med ett tillägg om att inkomstskatterna skulle var lika för pensioner och förvärvsinkomster Vi diskuterar här

- Avgift och Inkomstrelaterad pension, sid. 15
- Förtidspension, sid. 16
- Garantipension, sid. 19
- Bostadstillägg, sid. 19
- Inkomstskatt, sid. 19

Ansvariga politiker har, trots verkligheten, vidhållit att detta system var och är "stabilt".

En genomgång av dessa riktlinjer, principer vilka de var och har blivit, liksom beräkningar av hur de olika pensionsdelarna har utvecklats absolut och i förhållande till varandra finns i en av **SPF seniorerna, 2024 utgiven rapport. Sid. 20**

Avgift och Inkomstrelaterad pension,

grundad på hela livets inkomster, med en avgift som var avsedd att behållas oförändrad för all framtid. *Avgiftsnivån* skall bestämmas vid reformtillfället och därefter ligga fast. (Avsnitt 4.7, s. 57-58) I princip ett obligatoriskt sparsystem, där det allmännas ansvar inskränktes till att administrera systemet och garantera att finanserna vid oförändrad avgift alltid fungerade. Varje förändring av demografin (Avsnitt 4.5, s.52-53) skulle tas ut genom anpassning från individen, detta genom längre arbetsliv eller sänkning av vederbörandes pension.

Motsvarande gällde vid obalans mot andra socialförsäkringar, mot arbetsmiljö eller mot andra yttre omständigheter (också detta följer av Avsnitt 4.7 s.57-58), Slutsatsen följer av att det fastställs att ålderspensionssystemet skall vara fristående från andra socialförsäkringar. (Inget sägs om att dessa andra socialförsäkringar inte skulle ha kunnat anpassats till hur ålderspensionen utvecklas.)

Avgiftsnivån skall, som nämnts, bestämmas vid reformtillfället och därefter ligga fast. (Avsnitt 4.7, s. 57-58) Efter många års diskussioner blev avgiften som arbetsgivare skulle betala 10,21 procentenheter och den enskilde själv skulle betala en egenavgift, 7 procentenheter. Samt att staten, som då betraktas som arbetsgivare bland andra, skulle betala vissa avgifter på inkomster för den enskilde, grundade på utgivna socialförsäkringar och i vissa andra sammanhang.

De inbetalade avgifterna som går till pensionssystemet är 2024 409 mdr.

Påståendet att pensionsavgifterna skulle gå till att finansiera pensionerna och endast det, avskaffades direkt. För att tillfredsställa vissa politiska behov infördes en särskild skatt på arbetsgivarna för de löner som de betalar över det s.k. taket Socialdemokraterna ville

B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år.

nämligen behålla en avgift över taket. Därmed skapas en känsla att "de rika" fick betala extra. De borgerliga protesterade mot detta förfall av grundidéerna, men tvingades att acceptera om man alls skulle komma till någon överenskommelse. Man skapade en särskild skatt på löner över taket, men kallade också den skatten för pensionsavgift. För 2024 blir denna skatt 25 mdr.

Dessa pengar går in i statsbudgeten och bidrar till finansieringen av utgifterna där. Men med detta ordval hade man skapat uppfattningen att det finns "fria pengar". "*När det är pensionsavgifter så hör de pengarna till pensionssystemet*", blev en ständigt återkommande fras. Friskt och glatt kräver nu många i den aktuella debatten att "få dessa pengar tillbaka". Att det kravet är liktydigt med ytterligare statliga subventioner, det lämnas därhän! Folk i allmänhet tycker nog att detta är ett naturligt krav.

Vidare avsteg från avgifternas exklusiva funktion, dvs. att utan tillskott ensamt finansiera pensionerna uppstod. *Successivt infördes en statlig subvention.* Socialdemokraterna avskaffade egenavgiften. Ett starkt socialdemokratiskt önskemål redan från början. Den enskild får sina "egenavgifter" i stort sett alltid tillbaka på skattsedeln! Den subventionen uppgår 2024 till 166 mdr kronor!

Ytterligare ett avsteg är inkomstpensionstillägget. 2021 infördes detta, enligt, förslag i Ds 2020:7, finansierat över statsbudgeten. Kostnad 6 miljarder 2024. (Dock, numera kallas detta för en del av grundskyddet)

Sammantaget kommer alltså $166+6=172$ av $409+6=415$ miljarder, eller 41% av "avgifterna" från statsbudgeten. **Enligt "principerna" skulle det ha varit 0 kronor. Ett bland många exempel på hur lite dess "principer" har betytt.**

Nu har ytterligare ett avsteg aktualiserats-Magdalena Andersson har lanserat ett alternativ, en "**arbetarpension**". Därmed vidgar hon begreppet "pensionssystem" till att ta hänsyn till individuella förutsättningar. Sålunda en återgång till ett "förmåns-definierat" pensionssystem. Men också till en utvidgad hänsyn till människors hälsa och anpassningsförmåga. Närmare om detta i det följande, i avsnittet om förtidspension och längre fram om dagens situation.

Förtidspension,

som utgick grundad på medicinska omständigheter men med särskilda regler, främst för äldre, för att den som av medicinska skäl inte kunde klara sitt ordinarie jobb inte skulle drabbas av krav att flytta till annan ort, ta upp ett helt nytt yrke, med flera omständigheter. En anpassning av administration och finansiering till den nu aktuella ålderspensioneringen förutsågs. (Avsnitt 12.2 s. 203) i princippropositionen). Men att detta betydde att förtidspensionen inte längre skulle räknas som en del i bestämmelserna om pension, det varken uttrycktes eller följde naturligt. Och i tidiga skrifter angavs den bland resonemang om behovet av trygghet för alla.

Men, så som det därefter blev ansågs inte detta vara en pensionsfråga

Förtidspensionen överfördes med Proposition **2000/01:96** till sjukförsäkringen och benämndes i fortsättningen Sjukbidrag. Inte heller denna ändring av administration och finansiering motiverade att förtidspensionen, nu med ändrat namn, inte längre skulle ses som en del av pensionssystemet. Och vissa särskilda äldre regler behölls till 2008. För att

B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år.

därefter tas bort. Möjligheten för äldre att få sjukbidrag betraktades därefter som i stort sett obefintlig.

Centralt stod att sjukbidrag skulle göras överflödigt genom effektiva rehabiliteringsinsatser. Ett samarbete mellan ansvariga myndigheter Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, m.fl. Med de åtgärderna skulle de hårda reglerna i sjukförsäkringen övervinnas.

Erfarenheten visade att förhoppning om effektiv rehabilitering med de hårda reglerna, blev för högt ställda. Vilket också en senare utredning, **En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022 SOU 2024:26**, bekräftade.

Nu något vidare om kritiken, den var tydlig, främst från LO.

Ända sedan 2008, då reglerna för sjukersättning skärptes betydligt, blev kritiken tydlig. LO:s rapport 2014 *Social och välfärdspolitik*³. samt också tidigare och 2018 och åren däromkring riktade LO omfattande kritik mot hur rehabilitering och sjukförsäkringen fungerade. Kritiken handlade mycket om att rehabiliteringsansvaret inte fungerade i praktiken och att medlemmar drabbades av otrygghet.

En AI-sammanfattning ser ut så här, troligen hämtad ur de många rapporter som LO skrev under dessa år och även under den följande valperioden

- Bristande rehabiliteringsinsatser: LO menade att rehabiliteringsgarantin och stödet inte räckte till, och att sjukskrivna ofta lämnades utan hjälp att komma tillbaka till arbetet.
- Fokus på kontroller istället för vård: Kritik riktades mot att Försäkringskassan fokuserade för mycket på kontroll och tidsgränser (rehabiliteringskedjan) snarare än att faktiskt ordna arbetslivsinriktad rehabilitering.
- Otydligt ansvar: LO lyfte fram att arbetsgivarnas ansvar för rehabilitering var för otydligt och att det behövdes en mer individuell och flexibel rehabiliteringsmodell.
- Ekonomisk utsatthet: Den strängare tillämpningen av sjukförsäkringen innebar att många LO-medlemmar riskerade att förlora sin sjukpenning och därmed sin försörjning, trots att de fortfarande hade nedsatt arbetsförmåga och fortsatt rehabiliteringsbehov.

Kritiken hårdnade inför varje val. Så också 2018. Och att gällande regler var alltför strikta, det var allmänt och väl känt. Alls inte enbart av LO.

Till slut såg regeringen med statsrådets Strandhäll som föredragande, sig tvingad att agera. Statsrådet aviserade att en utredning skulle tillsättas för att se över sjukersättningen och möjliggöra en så kallad trygghetspension (eller "anpassad sjukersättning") för äldre med långvarigt nedsatt arbetsförmåga.

Till slut blev situationen desperat, utredningar lugnar ingen, "handlingskraft" måste visas. Strandhällhäll fann sig behöva visa styrka. En syndabock utsågs. Strandhäll bad, utan rimlig grund, den ansvariga Generaldirektören vid Försäkringskassan, Ann-Marie Begler, helt oskyldig till de orimliga reglerna, att genast lämna sin post.

³ <https://www.lo.se/media/31nlfyn2/bristande-tilltro.pdf>

B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år.

Intressant, om och lite vid sidan om, är då att notera att Strandhäll inte kände till vilka befogenheter ett statsråd har. Ett statsråd är föredragande i regeringen, en Generaldirektör är tillsatt av och ansvarig inför hela regeringen, inte inför ett enskilt statsråd. Begler hade, om hon velat nedlåta sig till det, erbjudit statsrådet en undervisning i statsrätt. Men hon avstod.

Det hela ledde efter valet till omfattande diskussion, anmälan till KU, krav på misstroende förklaring mm. En omfattande artikel i ämnet återfinnes 2019-05-28 i Aftonbladet ⁴

Ett par citat:

Vid en presskonferens i april 2018 meddelade Annika Strandhäll (S), som då var socialminister, att Begler skulle bytas ut omedelbart.

Och, lite längre ner i artikeln

Strandhälls förklaring till petningen har varit att Begler inte gjort tillräckligt för att undvika att människor hamnar i limbo mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen, när de inte längre beviljas sjukpenning utan tvingas söka jobb.

Omedelbart före valet 2022 infördes efter den nämna utredningen, en viss men begränsad lättnad i reglerna, **Trygghetspension**. (Prop. 2021/22:220) Och inget hindrade/hindrar att man går vidare med dessa nya bestämmelser.

Många partier sade bestäm nej till förslaget om "Trygghetspension". Dels för att man ogillade förslaget men också på grund av att detta inte togs upp i pensionsgruppen, för diskussion och antingen överenskommelse eller avslag.

Särskilt intressant kan vara ett inslag i en artikel ⁵ hos Svenskt Näringsliv 8 oktober 2021. Följande inslag refererar till Socialförsäkringsutskottets ordförande:

Regeringens förslag möter hård kritik bland riksdagens partier. Maria Malmer Stenergard (M) ordförande i socialförsäkringsutskottet, säger nej till förslaget och pekar på att frågan ska hanteras i pensionsgruppen.

– Moderaterna säger nej till förslaget om trygghetspension i budgetmotionen för 2022. Det förs en diskussion i pensionsgruppen hur personer med ett långt arbetsliv ska omfattas av garantipension. Nu har regeringen valt att i stället gå fram via sjukförsäkringen. Vi står alltså bakom att titta på frågan i pensionsgruppen, säger hon.

Stenergards uttalande innebär att frågor om hur Sjukersättningen, motsvarigheten till förtidspensionen, fungerar för äldre hör till pensionsfrågorna och bör behandlas i

⁴ <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4qW9kV/strandhalls-petning-finns-grund-for-kritik>

⁵ https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/pension-och-forsakring/skarp-kritik-mot-regeringens-forslag-om-trygghetspension_1175074.html

B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år.

pensionsgruppen. Så rätt och självklart. Både då och i fortsättningen. T.ex. efter Magdalena Anderssons förslag om att skapa någon variant av en "arbetarpension".

Magdalena Andersson har, som nämnts, lanserat behov av en "arbetarpension"

Hennes förslag innebär att hänsyn skall tas, dels till hur många år man skall behöva arbeta för att få "full pension", men också insatser för att bistå människor att klara anpassningen, när det är svårt att anpassa sig, tex när man slitit ut sig.

I den senare delen ser utspelet ut som en förstärkning av trygghetspensionen! Något för dagens pensionsgrupp att intressera sig för. Vi återkommer till detta.

Garantipension,

ett tillägg till den inkomstrelaterade pensionen för att säkerställa att den inte blir för låg. Principprop. Avs. 9 sid 163 ff.

Garantipensionen skall vara prisindexerad. Många protesterade då och senare. Men bestämmelsen har bibehållits. Dock, taket för hur högt upp som garantien skall gälla har höjts vid ett antal tillfällen. Speciellt mycket när det var ett krav från V för att släppa fram Magdalena Andersson som statsminister 2021

Ursprungliga bestämmelse om Garantipension mm återfinns i proposition 1997/98:152

En intressant iakttagelse är att i denna proposition, utgiven närmast efter huvudpropositionen om nytt pensionssystem, finns att läsa följande (s.42-43.)

"den som inte kan arbeta till pensionsåldern ska kunna försörja sig på sociala ersättningar och därför sätts också gränsen för från när garantipension kan uppbäras till pensionsåldern (då 65 år)".

Detta citat antyder att författarna av denna senare proposition inte har klart för sig att pensionsåldern nu avskaffats och att det i huvudpropositionen uttalas att någon hänsyn till demografi och övriga socialförsäkringar inte skall tas.

Bostadstillägg,

ett behovsprövat bidrag grundat på låg inkomst och bristande individuellt sparande.

Inkomstskatt

lika för pensionsinkomster och förvärvsinkomster.

- Under alla år har regeringar av olika färg laborerat med skattesystemet som ett inslag i debatten om pensionerna!

Som vi ser, många, ja flertalet av dessa riktlinjer, "principer" har övergivits, inte sällan utan att nämna att det skett, än mindre med redovisning av följderna för pensionssystemets betydelse för människornas situation. Hänvisningen till "ursprungliga principer" i den politiska hanteringen har under 30 år används för att karakterisera vad politikerna för ögonblicket kan tänkas tycka respektive var den ena eller andra sidan kräver att den motsatta sidan just för tillfället bör acceptera.

B I det följande redovisas en omfattande genomgång av vad som hänt under gångna år.

Ansvariga politiker har, trots verkligheten, vidhållit att detta system var och är "stabilt".

Rapport från SPF Seniorerna,

En genomgång av dessa riktlinjer, principer vilka de var och har blivit, liksom beräkningar av hur de olika pensionsdelarna har utvecklats absolut och i förhållande till varandra finns i en av **SPF seniorerna, 2024 utgiven rapport**.⁶

En inledande reflektion som redovisas i denna rapport är att den allmänna pensionen får allt mindre betydelse inom total pension. Pensionsreformens ambition anges ofta som att allmän pension över tid ska ge ungefär samma kompensationsgrad, som för det första årskullarna, födda i slutet på 1930 talet, nämligen runt 60 % av slutlönen. Utfallet för de flesta seniorer ligger numera ofta på 50 % eller lägre. Orsaken är främst en ökad medellivslängd, som inte matchas av olika åtgärder för ett längre arbetsliv, samt en oförändrad pensionsavgift.

I rapporten redovisas också en diskussion om hur olika "grundskydd" har utvecklats och påverkat relationen till den inkomstrelaterade allmänna pensionen. Jämförelsen görs med skattelättnader, garantipension och inkomstpensionstillägg. I rapporten konstateras att det numera, under vissa förutsättningar om årskull och pensionsålder, krävs en lön på omkring 45 000 kronor eller mer för att arbete skall premieras i pensionshänseende. För de med lägre inkomster kan det ge visst men litet/mycket litet tillskott till pensionen om pensionen skjuts upp.

Denna rapport rymmer indirekt långtgående krav/önskemål från en av landets två största pensionärsorganisationer. Många reaktioner noterades när rapporten kom. Vad den sedan kan leda till är okänt.

⁶SPF Seniorerna 2024: **ETT FRISTÅENDE PENSIONSSYSTEM**, PÅ LÖSA GRUNDER, 28 sidor

C Vi övergår nu till verkligheten

Diskussion i detta kapitel under följande punkter:

- Pensionsåldern avskaffades. Sid. 21
- "Dramatisk" ökning av förväntad livslängd, sid. 22
- Fru Andersson och fru Johansson, sid. 22
- Riktålder infördes. Sid. 23
- Riktåldern påverkar inte storleken på pensionen! Sid. 24
- Osäkerheten en central politisk fråga. Vad anser politikerna? Sid. 25

En avgörande egenskap hos det nya systemet: Pensionsåldern avskaffades, med stora följder också för andra socialförsäkringar än pensioner.

En avgörande egenskap för beräkning av hur stor en pension skall bli var att de nya reglerna innebar att begreppet pensionsålder avskaffades och att den offentliga pensionens storlek bestämdes främst, nämligen den s.k. inkomstpensionen, av matematiska formler som skulle stå fast för all framtid. Den enskildes pension blev till följd av dessa regler i allt väsentligt bestämd av hur livslängden i befolkningen utvecklades och om och i vilken omfattning individen lät åldern när hon lämnade arbetslivet öka allteftersom livslängden i befolkningen ökade.

De nya reglerna fick emellertid avgörande betydelse även för andra socialförsäkringar. Detta främst för att den bestämda pensionsåldern avskaffades, och därmed också den ålder, som en självklar egenskap, gällt för hur högt upp i åldern som dessa övriga förmåner skulle kunna erhållas. Men också på andra sätt påverkades helheten. T.ex. genom att förtidspensionen sammanfördes med sjukförsäkringen och därefter successivt i stort sett avskaffades. För att sedermera till en del återskapas som den s.k. trygghetspensionen.

Hur den enskilde anpassade arbetslivet till reglerna för beräkning av inkomstpensionen bestämde sålunda också utfallet av de andra socialförsäkringar som, mer eller mindre avsiktligt från ansvariga politiker, blivit påverkade.

Ett betydande problem, redan från början för individen och till slut också för arbetsgivare och politiker, var att texten i förarbetena var minst sagt luddig, men också att livslängden ökat oväntat snabbt och dessutom allt snabbare. För individen att alls förstå respektive för honom och arbetsgivarna att skapa förutsättningar för att "hänga med" har blivit hart när omöjligt.

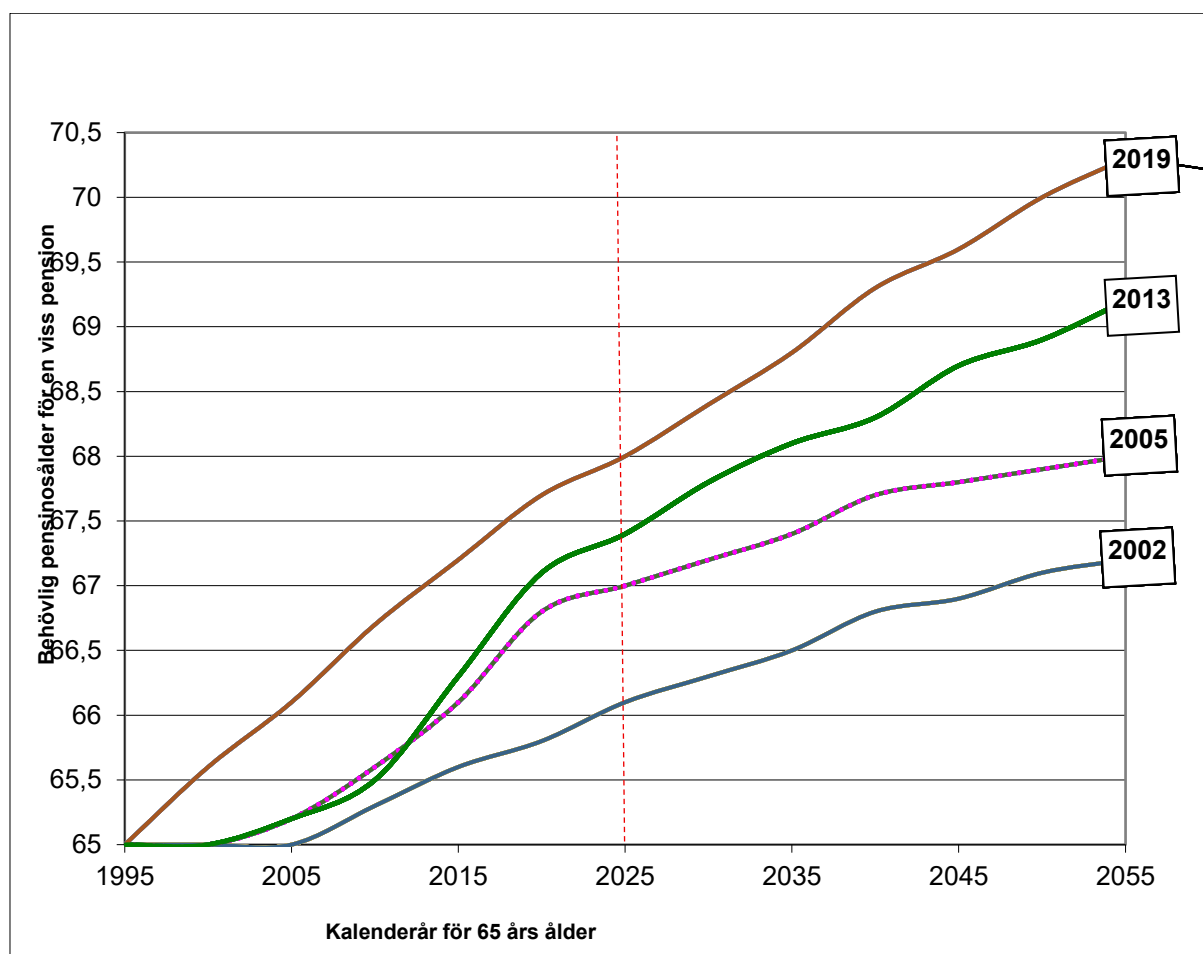
För en meningsfull hantering av dessa nya regler hade behövts en förståelig beskrivning av vad det nya systemet syftade till, dvs en tydlig och konkret beskrivning av vilket ansvar det offentliga skulle ta och dess syfte, nämligen att i väsentliga delar flytta ansvaret till individen själv. Någon sådan beskrivning finns ingenstans i förarbetena. Där finns bara ord som kan ryckas ur sitt sammanhang och tolkas i stort sett hur som helst. Underlag för successiv uppföljning finns sålunda inte.

Och hur går det nu under dessa förutsättningar för individen?

Den överraskande snabba livslängsökningen har haft stor betydelse

En översiktlig illustration av vilka problem som den snabbt stigande livslängden i befolkningen har skapat för den enskilda är här följande diagram: Det redovisar de uppgifter som den ansvariga Pensionsmyndigheten succesivt redovisat som "behövlig pensionsålder", det är den ålder som en person, född vid ett visst årtal, behöver arbeta till för att kompensera för den succesivt ökade livslängden hos befolkningen, och ändå få en pension i nivå med vad som hon skulle ha uppnått om livslängden inte hade ökat.

Behövlig pensionsålder för en person född 1959. Redovisat år 2002, 2005, 2012, 2019 av Pensionsmyndigheten

Diagrammet anger för den född 1959, som tänker sig att gå i pension vid 65, dvs år 2025 gäller att år 2002 löd prognosen på 66 år, 2005 på 67 år, 2013 på 67 år och fyra månader, 2019 på 68 år.

Vi konkretiserar genom att gå till nutiden och studerar situationen för två personer med skilda förutsättningar.

Fru Andersson, född 1959, är 65 år 2025. Av någon anledning intresserade hon sig tidigt för hur länge hon skulle behöva arbeta. Hon kollar därför Pensionsmyndighetens diagram 2002, då var hon lite över 40, och sedan 2005, 2012 och 2019, det senare året var hon 60.

Och se vad Andersson allteftersom upptäckte att de obevekliga matematiska formlerna krävde!

Redan 2002 upptäckte Andersson att det, enligt då publicerad beräkning för "behövlig pensionsålder" för den som är 65 år 2025, gällde att jobba på till 66! Redan efter tre år hade kravet ökat till 67. Sen gick höjningen saktare. Enligt kurvan 2013 behövde hon öka enbart med ett halvt år, till 67 och fyra månader. (En fundering klargör att myndigheten hade ändrat sitt sätt att räkna) Men ok, sa fru Andersson, jag får sikta på 68. Grymt, men jag är ju ändå frisk och stark, tänker hon. Och kurvan 2019, på 60-årsdagen, tycks visa att hennes beslut var bra.

Fru Andersson hade en månadslön 2025 på 37 100, det anges som en medianlön för det året. Hon hade arbetat i 40 år med en motsvarande medianlön hela tiden. Om hon arbetar till och med hon är 68 får hon, uträknat i Pensionsmyndighetens "Typfallsmodell 2025", en allmän pension på 260000 kronor i prisnivå 2025, det blir 21600 kronor i månaden. Inte långt från de 60% som brukar nämnas som målet för de allmänna pensionerna.

Men, hur med fru Johansson, också född 1959. Slitsamt arbete, stressigt, ofta sjuk. Orkar inte särskilt mycket efter hon är 60. Dvs efter 2019. Då säger diagrammet/reglerna att arbete mer än till 67 fordras. *Men oj, vid den tiden stannade möjligheten att få sjukpenning, arbetslöshetsförsäkring eller, vad som skulle motsvara den gamla förtidspensionen, nu benämnd sjukbidrag, i praktiken vid 65 årsålder.* Och detta trots att dessa socialförsäkringar ej endast hjälpte till med försörjningen de år de utgick, utan även bidrog till pensionens storlek. Särskilt väsentligt blir detta då i ett system där hela livets inkomster ligger till grund för pensionen. Samma gällde för alla äldre än födda 1959.

Men, trots allt, fru Johansson kämpar vidare till 65! Också hon hade då en månadslön på 37 100, den som anges som en medianlön för det året. Hon får en allmän pension på 221 000 kronor det blir 18 400 kronor i månaden., också den pensionen uträknat i Pensionsmyndighetens "Typfallsmodell 1925", Nu nere i 50% kompensationsgrad. För all framtid hade hon alltså förlorat motsvarande 3300 kronor per månad. Eller per förlorat arbetsår c:a 1000 kronor per månad.

Nu kan man fundera över realismen i dessa antaganden. T.ex. jämn lön i 40 år och att man skulle ha en bra lön vid 65 trots den stress som fru Johansson har utsatts för. Men också för vilka antaganden om pris- och löneutveckling som används i detta exempel. Men dessa beräkningar redovisas inte primärt för att se utfallet av en teoretisk modell utan för att tydliggöra vad ett "förlorat arbetsår" betyder. Dvs väldigt mycket.

Mycket undanskymt i tidiga förarbeten skrivs att den som inte klarar/vill anpassa sig till "behövlig pensionsålder" bör söka andra vägar, t.ex. eget sparande och/eller privata försäkringar.

En riktålder infördes fr.o.m. 2023

Emellertid, det bör nämnas att sent om sidor gjordes några anpassningar. Med proposition 2021/22:181 infördes något som benämns "riktålder". Med koppling till riktåldern skärps några regler i pensionssystemet. När riktåldern höjs sker nämligen också en höjning av lägsta ålder för uttag av inkomst- och premiepension och lägsta ålder för uttag av garantipension, bostadstillägg och inkomstpensionstillägg.

Riktåldern sattes till 66 år från 2023, till 67 år från 2026. Härefter skall årligen beräknas vad riktåldern med hänsyn till livslängdens utveckling "borde" vara. När beräkningen visar att riktåldern, dvs 2/3 av förändringen i medellivslängden, bör höjas med ett år, så blir konsekvensen att den höjningen sker sex år senare. Det är alltså inte möjligt att i förväg exakt förutsäga när riktåldern succesiv kommer att förändras.

Också vissa lättnader/höjningar av högre åldersgränser införs, nämligen till vilken ålder tidigare nämnda socialförsäkringsförmåner, sjukpenning, arbetslöshetsersättning och sjukersättning, kan erhållas/bibehållas. Denna höjning av åldern upp till vilken man kan få dessa förmåner, infördes nu, långt efter att Riksförsäkringsverkets beräkningar visade att "behövlig pensionsålder" ökat med mer än ett år.

Högsta ålder för rätt att kvarstå i anställning skall också följa riktåldern, i det fallet med tillägg av två år.

När det gäller höjningar i övriga socialförsäkringar och bidrag, ofta en förutsättning för att hålla sig kvar på arbetsmarknaden, bör observeras att riktålder inte ens när den infördes går upp till den ålder som motsvarar Pensionsmyndighetens "behövlig pensionsålder". Om den "behövliga pensionsåldern" fortsätter att öka, vilket vi inte vet, kommer motsvarande obalans och försening i förhållande till "behoven" att gälla.

Riktåldern påverkar inte pensionens storlek. Automatiken kvarstår, formeln för att räkna ut pensionen är en och densamma.

Här finns anledning att stanna upp inför den matematik som infördes. Det skedde när man skulle skapa vad som skulle bli ett automatiskt system. Fasta och oförändrade avgifter lanserades. Vad pensionen skulle bli bestämdes i allt väsentligt av antagen återstående livslängd. När antagandet om återstående livslängd ökade minskade pensionen kraftigt och obehagligt om den enskilde inte arbetade till högre ålder. Antalet arbetade år har mindre betydelse.

Det förefaller av sammanhangen i förarbetena uppenbart att besluten om för alltid oförändrad avgift fattades grundat på tron att det var slut med den kraftiga livslängdsökningen. Man kan jämföra med Riksförsäkringsverket prognoser som redovisas i "En strategi för ATP-systemets framtid" publicerad 1991. Där redovisas förmodan att takten i livslängdsökningen skulle avta. Det presenterades konkreta antaganden, nämligen att man skulle kunna behöva höja pensionsåldern något, nämligen år 2005 till 66 år. Därefter skulle detta antagande ligga kvar till 2025. Det är ett år då man enligt de senare beräkningarna istället skulle behöva arbeta till 68 år eller mer.

Man låste sina beskrivningar av det nya systemet till Riksförsäkringsverkets påståenden, dvs tron om att den stora livslängdsökningen skulle avta. Det nya systemet beskrivs som ägnat att stimulera till att arbeta vidare, men ingenting skrivs om den mycket allvarliga konsekvensen för individen som det skulle bli om, som nu skedde, det man skulle anpassa sig till var omöjligt att förutse. Stimulans till att jobba vidare uppstår ju inte av att man några år före tänkt pension får veta att man måste arbeta mycket länge för en god pension. Man behöver starta omställningen långt tidigare. T.o.m. tidigare än fru Andersson. Som nog redan nu är ett unikt exempel.

Nya kunskaper, tydligt förmedlade ut i samhället hade behövts och behövs. Av politiker och arbetsmarknadens parter.

Emellertid, ingenting antydde vid förarbetena om att någon uppföljning och anpassning av räkneformlerna kunde bli aktuell. Detta styrker uppfattningen att beslutsfattarna inte förstod/ medvetet bortsåg från hur osäker de omgivande förutsättningarna var. Denna osäkerhet avfärdades i texterna med för flertalet obegripliga, eller eljest inte observerade stycken.

Texterna domineras av tal om trygghet och skydd. Trots detta, någon anpassning av den högsta ålder till vilken övriga ovan nämnda socialförsäkringar kan erhållas, diskuterades inte. Trots att underlag redan från 2001 fanns i Pensionsmyndighetens beräkningar av "behövlig pensionsålder".

Det är svårt att tolka texterna som att man medvetet utsatte enskilda för hela den här beskrivna situationen. Men konsekvensen är den här beskrivna.

Allteftersom borde ju här beskrivna fakta ha gått upp för beslutsfattarna. Men, som nämnts, först mer än 20 år efter sen allt detta blivit känt gjordes vissa anpassningar. Dock alls inte till det mest angelägna: nämligen att följa upp hur livslängden påverkar den evigt gällande formeln för hur stor pensionen blir, och om att hastigheten i en sådan livslängdsökning borde motivera att formeln justeras.

Slutsatser om osäkerhetens följder. En central politisk fråga.

Som vi sett i just föregående avsnitt, anpassningen beskrivs i förarbetena som anpassning till något känt eller åtminstone rimligt att anta. Det kravet på anpassning övergick, visar vi, till att finna sig i precis vad som helst.

En belysande text finns också i det första dokumentet i förarbetena, nämligen Ds 1992:89, s.46, nämligen följande

Den enskilde måste kontinuerligt informeras om den pensionsrätt som han förvärfvar år från år och om storleken på den ålderspension som avsatta avgifter genererar. *Under dessa förutsättningar kan han i förekommande fall frivilligt komplettera försäkringsskyddet upp till en högre ålderspensionsnivå.*

Första meningen i detta citat bekräftar än en gång att beslutsfattarna inte kände till/negligerade att den enskilde inte kunde få relevant information, förutsättningarna var inte kända långt i förväg.

Den andra meningen lämnar, tillsammans med helheten i citatet, allt ansvar till den enskilde, någon tvekan finns inte. Sålunda

Slutsatsen för den enskilde blir att göra ordentliga besparingar och andra insatser för att bli oberoende av den offentliga pensionen.

Är detta hela riksdagens mening? Vi analyserar vidare.

Vad menar/ menade politikerna, nu hela riksdagen

Vi har nu, med konkreta illustrationer och redovisning av gällande förutsättningar, sett det som är de verkliga problemen för ålderspensionerna. Nu och i stort all tid sen "Pensionssystemet" introducerades. Det problemet är svårigheten/omöjligheten att skapa en "balans" mellan å ena sidan tron att 65 år är den lämpliga pensionsåldern, trots att den

förväntade återstående livslängden ökar mycket, oväntat mycket, och å andra sidan att om den enskilde inte anpassar sig till den högre livslängden genom högre pensionsålder så får hen finansiella problem. Stor och ärlig information skulle behövas.

Ett delproblem uppstår om vederbörande inte jobbar vidare trots att hen skulle kunna. Att hävda att det är självklart att individen ska höja sin pensionsålder motsvarande hur livslängden rullar på, det är samma som att säga att den enskild får ta konsekvenserna av att hen inte för 20 år sen insåg att livslängden skulle rusa på så här. Vilket ju dessutom hela tiden har varit omöjligt att förutse.

Det andra delproblemet för individen är om vederbörande inte kan/orkar arbeta till 65 eller längre. Det blir ett stort problem för den enskilde, speciellt om hen har haft dålig lön och har ett slitsamt arbete.

Om man bör anse att dessa är problem endast för individen eller också för det allmänna och arbetsgivarna, det är en politisk fråga.

Vanligen, men då med varierande grad, anses att det behövs insatser också från samhället och arbetsgivarna. Grunden för behov av insatser från andra än individen blir, som just nämnts, en fråga om en politisk avvägning mellan olika intressen. Egna ansträngningar behövs. Men också insatser från samhället och arbetsgivaren. Behovet av anpassning är alltså ett kombinerat problem, socialt, individuellt och finansiellt

Som vi kommer att se, pensionspolitikerna inte ens berör frågan. Varken om vilka offentliga insatser som skulle behövas och hur det i så fall ska ske. Detta är en knutpunkt. En sida av krafterna som "gemensamt" skapade de nuvarande pensionsreglerna hade detta som en central kraft, som hämtade sin styrka från helt nya teorier om relation mellan individ och det allmänna. Den s.k. Chicagoskolan, med Milton Friedman som affischnamn. Den andra sidan var Keynesianismen, en teori, som efter att decennier av framgångsrik tillämpning förfallit till allmänt "slöseri". Vi kommer tillbaka till detta!

Det är dags för de åtta partierna, nu alla medlemmar av pensionsgruppen, att vart och ett för sig, öppet och tydligt redovisa sina ståndpunkter. Och att låta människor höra och förstå vilka alternativ som finns.

Det sagda leder till krav att öppet och ärligt och utan prat vid sidan om bortse från vad Statsrådet Tenje uttalat (se här närmast följande avsnitt) vid inbjudan 2023-08-30 till alla partier att ingå i pensionsgruppen, nämligen:

- *Sedan en tid har arbetet i Pensionsgruppen inte fungerar tillfredsställande. Pensionsfrågorna har blivit ett slagträ i valdebatten, säger Anna Tenje.*

Bokstavligen tolkat betyder Tenjes uttalande att pensionsfrågorna inte får diskuteras öppet parterna emellan på sådant sätt att skilda åsikter får visas upp för väljarna och diskuteras inför valen.

Man kan tillåta sig att undra hur det skall gå till att för väljarna tysta Magdalena. Anderssons mycket tydliga förslag till radikala förändringar. Men man vet aldrig. Hon har så vitt bekant ännu inte inbjudit till öppen debatt med andra partier. Och inte mycket har hörts från dem heller.

D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?

D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?

Under detta kapitel:

- Regeringen bjuder in med något förvånande krav, Sid. 27
- Som alla accepterar, Sid. 29
- Överens på tre punkter:
 - Utdelning av överskott, sid.30
 - Utredning om avgiftsnivån, sid. 30
 - Översyn av grundskyddet, sid. 32

Det finns en grupp med representanter för de partier som för tillfället anses styra pensionerna, den kallas för pensionsgruppen. Det påstås att den gruppen tar upp alla väsentliga pensionsfrågor. Numera ingår riksdagens alla partier. Skälet till detta är uppenbart, nämligen dels att Sverigedemokraterna sedan före senaste valet har vidgat sina intressen, bl.a. till att också omfatta pensionsfrågor, dels att vänsterpartiet numera lämnat sin traditionella roll som osjälvständigt stödparti till socialdemokraterna.

Låt oss se vad som hittills har hänt.

Regeringen bjuder in alla till Pensionsgruppen

2023-08-30 Tenje intervjuad i DN.se

Pensionsgruppen, sätter ramarna för pensionssystemet. Det är väldigt viktigt med ett bredare och starkare stöd, säger socialförsäkringsminister Anna Tenje (M).

- Sedan en tid har arbetet i Pensionsgruppen inte fungerar tillfredsställande. Pensionsfrågorna har blivit ett slagträ i valdebatten, säger Anna Tenje.
- Vi har noga förklarat principerna för pensionssystemet. Det är systemet med rikt-åldrar, livsinkomstprincipen, respektavståndet, principen om att arbete ska ligga till grund för pensionen och att systemet är avgiftsbestämt, inte förmånsbestämt.

Partierna måste ställa sig bakom dessa och inte motarbeta dem, förklarar hon.

Det måste också följa arbetssättet i gruppen.

- vi har ett ingående samarbete som bygger på ansvar och förståelse, och konsensussamarbete.
- det är viktigt att vi breddar gruppen. Pensionsfrågorna hänger samman med så många andra system, och det är viktigt att analysen grundas på tydlighet och fakta. Det ska inte vara en hemlig klubb. Jag tycker att öppenhet och transparens är viktigt.

Pensionssystemet har kritiserats från många håll. Anna Tenje förklarat att utgångspunkten nu ska vara att stärka pensionerna. Men hur, det ska nu den breddade Pensionsgruppen komma fram till tillsammans.

- Det finns flera lösningar och alternativ, säger Anna Tenje.

Artikeln fortsätter:

D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?

Hur partierna ställer sig till den bredare Pensionsgruppen är oklart.

I juni 2023 sa Vänsterpartiets Ida Gabrielson, socialförsäkringsutskottets vice ordförande, att vi nu är med på bollen och skriver under på pensionssystemets principer, som livsinkomstprincipen och respektavståndet. Det enda sättet att leva upp till de principerna, som Vänsterpartiet ser det, är att höja inkomstpensionerna rejält. Men sedan är det väl ingen ed man avger, antar jag, utan det är väl de här ganska generella principerna, sade hon

Vi jämför Tenjes krav med partiernas uttalande

Kravet är att ställa upp på allt, både alla gamla beslut och gällande arbetssätt. Vad skall man tro om det? Här några uttalanden från tiden före de nya partierna anslöts till pensionsgruppen

Ida Gabrielson (V) ställer upp på vissa principer. Hon anser emellertid, till skillnad från Tenje, att det finns endast ett enda sätt att stärka pensionerna, nämligen att höja inkomstpensionen rejält. Och konstaterar dessutom att "det är väl ingen ed man har ställt upp på".

Oscar Sjöstedt (SD), som tidigare krävt att pensionsgruppen avskaffas, blev framåt sommaren 2023 mer positiv. Tidningen Pensioner och Förmåner sammanfattar 2023-06-12 (13) helt kort hans krav. "En höjning av inbetalningarna till pensionssystemet, en ökad andel av inbetalningarna till premiepensionen samt införandet av en gas. Det är tre frågor som Sverigedemokraterna tänker driva när partiets ekonomisk-politiska talesperson, Oscar Sjöstedt, i söndags öppnade för att partiet ska gå med i Pensionsgruppen."

Redan 1 maj 2025, hade, som tidigare nämnts, **Magdalena Andersson (S)** skissat ett förslag till förändring av dagens pensionssystem. I verkligheten en återgång till ett pensionssystem grundat, utöver avgifter och livsinkomst, även på "behov". Samt en tydlig förstärkning av sjukersättningen, tidigare benämnd förtidspension, särskilt för äldre uttröttade människor. Enligt det publicerade underlaget för talet avsåg hon säga följande:

Vi vill förändra det på två sätt.

För det första vill vi att pensionen inte bara ska utgå från hur hög lön man har haft. Utan det ska också spela roll hur många år man har jobbat. Det kan till exempel handla om en bonus för alla de som jobbat mer än 40 år.

För det andra så ska de vars kroppar tagit stryk efter många år med tunga lyft få möjlighet att gå ner i arbetstid i slutet på yrkeslivet. Utan att för den skull få sämre pension.

Det handlar om ökad respekt för de som arbetar och bär upp vårt land.

Dessa två delar blir tillsammans en omfattande miljardreform; En **arbetarpension** som är utformad för ökad ekonomisk rättvisa för de som har fysiskt tunga jobb och jobbar väldigt många år.

Vi jämför dessa uttalanden med vad Tenje krävt och undrar

D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?

- Kravet på konsensus och enighet och förtroendefullt samarbete. Har någon av de tre här återgivna frånfällt sina förslag? Eller diskuterar man dem nu i pensionsgruppen? Och, i så fall, hur blir det med tydlighet och fakta, öppenhet och transparens.
- Eller blir det som vanligt? Man utesluter väljarna, de skall inte bjudas in till någon diskussion. "Man bör undvika att pensionsfrågorna blir ett slagträ i valdebatten" har Tenje ju sagt.

Pensionsgruppen utvidgas till att omfatta riksdagens samtliga partier

Låt oss nu se vad som hittills har hänt och inte har hänt.

Tenje säger när alla har anslutit sig till denna grupp i Pressmeddelande från Socialdepartementet. Publicerad 09 oktober 2023

Regeringen har beslutat att pensionsgruppen utvidgas. Beslutet innebär att riksdagens samtliga partier nu ingår i pensionsgruppen.

Samt vidare.

– Pensionsgruppen har funnits i snart 30 år, det innebär att beslutet i sig är historiskt. Beslutet innebär att samtliga partier i riksdagen ställer sig bakom de principer, överenskommelser och beslut som pensionsgruppens arbete vilar på och att samtliga partier är villiga att ta ett långsiktigt ansvar för Sveriges pensioner. Jag är angelägen om att gruppens arbete startar så snart som möjligt. Vi har många viktiga frågor att ta tag i för att fortsätta att utveckla pensionssystemet, säger äldre- och socialförsäkringsminister Anna Tenje.

Sålunda: Inga närmre funderingar om alla dessa (avvikande?) uttalanden.

Och vad har pensionsgruppen nu på mer än två år åstadkommit? Jo, den är överens om vissa utredningar:

Den nya Pensionsgruppen är hittills överens på tre punkter: *nu* översyn av nivån för pensionsavgiften och hantering av överskott i pensionssystemet, *tidigare* om regler för tjänstepension

Pressmeddelande från [Socialdepartementet](#) Publicerad 28 februari 2024;

Pensionsgruppen har ställt sig bakom att utreda nivån för pensionsavgiften och att se över hur överskott i pensionssystemet kan hanteras.

Samt vidare.

Pensionsgruppen, som består av riksdagens åtta partier, har ställt sig bakom att genomföra en översyn av avgiftsnivån i det allmänna inkomstgrundade pensionssystemet. Frågan har sin bakgrund i Pensionsgruppens överenskommelse från 2017 om långsiktigt höjda och trygga pensioner. Pensionsgruppen har också kommit överens om att ta fram förslag på hur överskott i pensionssystemet kan hanteras.

D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?

Det här är andra gången Pensionsgruppen ställer sig bakom en viktig fråga för pensionssystemets utveckling sedan en överenskommelse gjordes om att gruppen skulle utvidgas till att omfatta samtliga åtta riksdagspartier. Sedan tidigare ställer sig alla partier bakom förslaget om mer flexibla regler för utbetalning av tjänstepensioner.

– Med dagens besked hedrar vi överenskommelsen från 2017 vad gäller att genomföra en analys av avgiftsnivån i pensionssystemet samtidigt som vi också kommit överens om att ta fram förslag på hur överskottet i pensionssystemet kan hanteras. Dessa båda överenskommelserna visar att samtliga åtta riksdagspartier är villiga och beredda att ta ansvar för ett långsiktigt och hållbart pensionssystem, säger äldre- och socialförsäkringsminister Anna Tenje. Med anledning av Pensionsgruppens överenskommelse avser regeringen fatta beslut om direktiv till en utredning med uppdrag att analysera avgiftsnivån i det allmänna inkomstgrundade pensionssystemet.

Äldre- och socialförsäkringsminister Tenje har beslutat om inrättande av en arbetsgrupp inom Regeringskansliet med uppdrag att ta fram förslag för hantering av överskott i pensionssystemet.

Detta följande nu om de i socialförsäkringsministerns pressmeddelande nämnda insatserna

Utdelning av överskott

En förvånande och meningslös exercis. Som resulterat i att under vissa förutsättningar skulle utgående pensioner kunna komma att 2027 månatligen få ett tillskott på några kronor, klart under 100. Beloppet bör jämföras med beräkningarna i det föregående för Fruarna Andersson och Johansson.

Till detta kommer att ledade experter har påtalat att det "överskott" som skulle skapa utrymme för "utdelning" vilar på beräkningar som utgår från att pensionssystem fortlever mer än 30 år, och att då blivande pensionärer visar sig villiga att fortsätta att finansiera då utgående pensioner.

Utredning om avgiftsnivån SOU 2025:41

Direktiv sid 296:

I inledningen till direktiven anges att med denna utredning "hedrar" en överenskommelse från 2017 **om långsiktigt höjda och trygga pensioner**

. Den överenskommelsen kom efter åratals missnöje med att pensionerna, bl.a. till följd av kraftigt ökande "behövlig pensionsålder", sackat efter. Krav på höjda avgifter blev allt mer högljudda.

Några utdrag ur direktiven:

En särskild utredare ska analysera avgiftsnivån i det allmänna inkomstgrundade pensionssystemet. Syftet med utredningen är att analysera om den nuvarande pensionsavgiften är på rätt nivå för att upprätthålla pensionsnivåerna

D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?

I analysens fall utredaren ta hänsyn

- till förekomsten av kompletterande tjänstepension
- ta hänsyn till att de pensionsrelaterade åldersgränserna höjs.
- En justering av avgiftsnivån kan i sig bara påverka framtida pensionsnivåer. Därför behöver utredningen också förhålla sig till det pågående arbetet med ett eventuellt framtida införande av utdelning av överskott i inkomstpensionssystemet.

Inte ett ord om vad "upprätthålla pensionsnivåerna" är! Dvs inte vilka ambitionerna är/har varit. Det lämnas till utredaren att utreda.

Och vad en "utdelning av överskott" skulle kunna komma att bli, det tycks inte ha föresvävat direktivskrivarna. Eller, för den delen, alla de som i årtal krävt att en sådan "gas", som det har kallats, skulle införas

Kort ur utredarens slutsatser

Lagstiftarens ambition för pensionsnivåerna nås med reservation. Utredningens genomgång av förarbetena till det nuvarande pensionssystemet visar att ambitionen var en kompensationsgrad för allmän pension på cirka 56 procent av bruttoinkomsten för en person med genomsnittlig livsinkomst, vid oförändrad medellivslängd. Systemanalysen visar att pensionsnivån för den allmänna pensionen kommer att öka tack vare riktåldern och hållas relativt stabil i framtiden, med en förväntad kompensationsgrad på 51–53 procent från 2026.

Lite längre ner bland slutsatserna finner man följande

Den allmänna pensionens nivåer för befolkningen förväntas sjunka jämfört med den generella inkomstutvecklingen. Analyserna av befolkningens framtida pensioner ger en delvis annan bild än systemanalysen. Befolkningsanalysen använder andra antaganden om pensionsåldrar och garantipension för att bättre spegla den förväntade utvecklingen på lång sikt.

Samt vidare

Tjänstepensionen förväntades kompensera den allmänna pensionens kompensationsgrad med ytterligare 10 procentenheter. Utredningen konstaterar att tjänstepensionen har nått upp till denna förväntan och förväntas ge betydligt mer än vad som ursprungligen antogs. Detta gör att den totala pensionen, bestående av allmän pension och tjänstepension, uppnår lagstiftarens förväntningar vid pensionering vid riktålder.

Denna utredning är av stort värde. Den har fått i uppdrag att redovisa en expertanalys, dvs inte politiska påståenden, av förarbetena till gällande pensionsregler, bl.a.

- vilka pensionsnivåer som förväntades uppnås med det nya pensionssystemet
- vilken roll som tjänstepensionerna enligt förarbetena skulle ha för pensionärerna och vad de har blivit/blir.
- Och många andra viktiga frågor.

D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?

Direktiven och utredningen inbjuder till en allmän, bred och inträngande debatt till ledning för politiken om vad som behöver göras.

Denna utredning har inte remitterats!!

Sålunda: Åtta år efter den nämnda uppgörelsen, träffad 2017, och ännu långt längre efter sedan missnöjet blivit högljutt kom en utredning som tills vidare ligger vilande. Kanske för att ligga i frid till efter valet 2026, med goda möjligheter att vara glömd 2030. Så har hänt många gånger förr.

Översyn av grundskydden är man numera också överens om

pressmeddelande från [Socialdepartementet](#) Publicerad 28 maj 2025

Grundskyddet inom ålderspensionssystemet ska ses över

Pensionsgruppen har ställt sig bakom att grundskyddet inom det allmänna pensionssystemet ska ses över. Ett nytt mål som är träffsäkert, kostnadseffektivt och enkelt att förstå ska tas fram och utgöra grund för konkreta förslag för ett reformerat grundskydd.

Samt vidare:

I det allmänna pensionssystemet finns ett grundskydd. Basen i grundskyddet är garantipensionen, men därutöver finns fyra ytterligare skattefinansierade förmåner som syftar till att komplettera en otillräcklig inkomstgrundad pension. Det handlar om bostadstillägg, särskilt bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd och inkomstpensionstillägg. Förmånerna har införts vid olika tillfällen och med olika syften. Alla förmåner prövas mot en inkomst, men på olika sätt. Detta gör att helheten av grundskyddet blir komplex och ofta svår att förstå.

Det går därför inte att veta om grundskyddet är effektivt och når fram till dem som har störst behov av det. Därför har en enig Pensionsgrupp, med representanter från alla riksdagspartier, ställt sig bakom att inleda en översyn av grundskyddet.

– Pensionssystemet finns till för pensionärerna. Därför är det av största vikt att det är begripligt och effektivt. Den här översynen syftar till att hjälpa oss att säkerställa att grundskyddet blir enklare och når pensionärer med störst behov, säger äldre- och socialförsäkringsminister Anna Tenje, ordförande i pensionsgruppen.

En översyn i två steg

Syftet med översynen är att grundskyddet ska bli effektivare, mer träffsäkert och få en enklare konstruktion. Pensionsgruppen är därför överens om att en utredning ska ta fram ett eller flera alternativa förslag för ett reformerat grundskydd.

Innan en utredning kan tillsättas behövs ett förberedande arbete för att politiskt definiera syfte och mål. Som ett första steg är Pensionsgruppen överens om att en arbetsgrupp ska tillsättas i Regeringskansliet.

D Vad har regeringen och den utvidgade pensionsgruppen hittills åtgärdat i denna valperiod?

Innan en utredning kan tillsättas behövs ett förberedande arbete för att politiskt definiera syfte och mål. Som ett första steg är Pensionsgruppen överens om att en arbetsgrupp ska tillsättas i Regeringskansliet.

Arbetsgruppen ska få i uppdrag att:

1. analysera problemen i det nuvarande grundskyddet,
2. ge förslag på en inriktning för ett reformerat grundskydd och vilka grupper det ska riktas till,
3. ta fram mål för ett grundskydd som så långt möjligt är träffsäkert, kostnadseffektivt och enkelt att förstå,
4. ta fram förslag till direktiv till en utredning som tar fram ett eller flera konkreta förslag för ett reformerat grundskydd.

Ett särskilt fokus i den inledande analysen ska vara att identifiera systemproblem, risken för bidragsbrott och missbruk samt motstridiga eller motverkande egenskaper mellan grundskyddets olika delar. Mot bakgrund av Pensionsgruppens överenskommelse om mer jämställda pensioner ska även grundskyddets betydelse för jämställda pensioner belysas.

En viktig del i nästa steg är att utredningen särskilt ska analysera förslagets konsekvenser för individer, jämställdheten, pensionssystemet, statens budget, måloppfyllelsen, drivkrafter till arbete och för respektavståndet.

Projektgruppens arbete ska ske i samverkan med Pensionsgruppen, som fungerar som styrgrupp för arbetet. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 juni 2026.

Ett utmärkt bra initiativ,

.....men helt avgörande är att utredningen sker mot bakgrund av kunskap om vad målen med den inkomstberoende allmänna pensionen är. Och mot den bakgrunden, skall alla delar i grundskyddet, som nu garantipensionen, relatera till den allmänna inkomstrelaterade pensionen? Och skall grundskyddets omfattning vara sådant att det inte övertrumfar den allmänna inkomstrelaterade pensionen och minskar det s.k. "respektavståndet".

Det senare anses idag vara ett stort, ofta beklagat, problem för pensionerna. Trots detta, inte ett ljud om det problemet i direktiven till arbetsgruppen. Det mest väsentliga lämnas till en arbetsgrupp att komma fram till och att föreslå beskrivningar av och lösningar på.

Vi ser samma problem som med avgiftsutredningen. De verkliga problemen lämnas till tjänstemän. Och riskerar, som avgiftsutredningen, stanna där.

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

Härunder

- Socialdemokraternas krav. Sid. 35
- Många olika insatser för positiv påverkan av individer, företag och arbetsmarknadens parter. Sid. 36
- Pensionsgruppen behöver också göra en upprepning i några avgörande sammanhang. Sid. 39 Vilka dessa är ses uppräknade på den inledande sidan i det avsnittet.

Socialdemokraternas krav.

I det föregående har vi beskrivit Magdalena Anderssons förslag, ett stort ytterligare avsteg från dagens ordning. En arbetarpension. Dvs hon vidgar begreppet "pensionssystem" till att ta hänsyn till individuella förutsättningar. Sålunda en återgång till ett "förmånsdefinierat" pensionssystem.

Förslaget gäller dels hur många år man skall behöva arbeta, men också att göra nånting åt hur man hjälper människor att klara anpassningen, när det är svårt att anpassa sig, tex när man slitit ut sig. En förstärkning av trygghetspensionen sålunda!

Men pensionsgruppen har hittills inte behandlat frågan. Detta på grund av att ålderspensionen skulle betalas med individuella avgifter och att man därför förde över förtidspensionen till sjukförsäkringen och tog där i stort sett bort den. Se mer härom under rubriken Förtidspension, sid. 16 ff.

Till slut, som vi också ser under just nämnd rubrik, efter omfattande protester, infördes 2022 den så kallade **trygghetspensionen**. "Högern" var upprörd. Speciellt för att detta inte togs upp i pensionsgruppen! Nu, liksom egentligen alltid en uppenbar självklarhet, krävdes alltså att frågan återfördes dit.

Nu har i denna fråga tillkommit ytterligare ett väsentligt underlag. Socialförsäkringsministern har satt till en utredning, som redovisade **En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022 SOU 2024:26**. Utredningen konstaterar, sid. 22, att erfarenhet och forskning har visat att tron på vad de hårda reglerna skulle leda till var för högt ställda.

Utredningen framför emellertid också många förslag om uppstramning inom sjukförsäkringen och ställer dessutom intressanta förslag när det gäller en fortsatt analys, med större krav på en strikt tillämpning av grundläggande idéer bakom sjukförsäkringen, tydligare krav på arbetsgivarna mm.

Allt som har hänt i denna fråga motiverar att pensionsgruppen på allvar och brett tar upp frågor om vilket antal år som behövs för "full" pension och kring hur reglerna i sjukbidrag för äldre skall utformas.

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

Insatser för att påverka allmänhet, fack och arbetsgivare att förbättra möjligheten till anpassning är ett angeläget insatsområde

Här några inslag i gångna års diskussion kring dessa frågor

2011-2017, man kommer igång

Tidigt insågs att den överraskande utvecklingen med kraftigt höjda medellivslängder fordrade insatser från statsmakterna. Redan våren 2011 uttalade Ulf Kristersson, då nybliven socialförsäkringsminister: *Vi vill se brett på behovet av att få fler arbetade timmar i Sverige. Dels genom att analysera möjligheterna av att höja pensionsåldrarna, men också genom att titta på förutsättningar för att människor ska arbeta fler år.*

En kort tid efter detta uttalande var direktiv för en utredning skrivna och utredning tillsatt. Utredningen, som tog namnet Pensionsåldersutredningen, levererade sitt slutbetänkande, *Åtgärder för ett längre arbetsliv 2013* (SOU 2013:25).

Direktiv och utredning innehöll det som Kristersson efterlyste, dvs både frågor om vilka förutsättningar, inklusive insatser från det allmänna, som behövdes för ett längre arbetsliv, och hur de formella åldersgränserna för pensionerna och närliggande trygghetssystem kunde utformas för att spegla/stimulera ett längre arbetsliv.

Det är ett omfattande åtgärdsprogram inom samhällets alla områden, inom arbetsmarknad, arbetsmiljö, kollektivavtal, kompetensutveckling, rehabilitering mm, som utredningen förslår. Utredningen förslår också en fortlöpande uppföljning utförd av självständiga experter för att värdera effekterna av det föreslagna programmet. Allt detta anges som en förutsättning för att inte pensionerna med åren skall bli allt lägre.

Utredningen remitterades och en remissammanställning finns, daterad 2013-11-29, diarieförd i ärendet Dnr S2013/2830/SF.

Med allt detta underlag fanns ett allsidigt och väl berett underlag för statsmakternas ställningstagande. Men något brett ställningstagande av statsmakterna till utredningens förslag blev det inte då och inte heller senare.

Pensionsgruppen uttalade i en överenskommelse 2014 bl.a. att det vore värdefullt med dialog med arbetsmarknadens parter om ett längre arbetsliv. Ingen referens gjordes till Pensionsåldersutredningen, men det framstår som troligt att den har inspirerat uttalandet.

Dåvarande socialförsäkringsminister Strandhäll uppdrog åt två välrenommerade personer att i en dialog med arbetsmarknadens parter finna förutsättningar och möjligheter för samordnat arbete för ett längre arbetsliv. 2016-09-19 redovisades resultatet av dialogen i ett dokument betitlat *Avsiktsförklaring*. Dokumentet är på närmare fem sidor och innehåller stora ambitioner, framförda av många centrala aktörer på arbetsmarknaden. *Emellertid: Av en enda mening framgår att Svenskt Näringsliv, en i sammanhanget helt central aktör, inte står bakom dokumentet. Någon uppföljning av vad denna Avsiktsförklaring trots detta eventuellt kan ha haft för betydelse har så vitt bekant inte gjorts.*

Nästa gång något hände var 2017. Då publicerades en överenskommelse rubricerad *Pensionsgruppens överenskommelse om långsiktigt höjda och trygga pensioner.*

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

Överenskommelsen refererar till pensionsåldersutredningen endast när det gäller vissa åldersgränser för pensionerna, men då utan koppling till den breda uppsättning av åtgärder som utredningen föreslår och beskriver som nödvändiga för att inte pensionerna med åren skall bli allt lägre. Överenskommelsen refererar också till den här tidigare nämnda Avsiktsförklaringen, utan att heller här nämna att Svenskt Näringsliv inte stod bakom det dokumentet.

Utan att göra troligt att pensionsåldersutredningens förutsättningar eller Avsiktsförklaringens ambitioner för ett långt arbetsliv kommer att genomföras, än mindre att de kommer att fungera, skriver pensionsgruppen inledningsvis i detta pressmeddelande:

”Under de senaste åren har de partier som nu står bakom pensionsöverenskommelsen genomfört en större översyn av systemets olika delar. Detta arbete har lett Pensionsgruppen till slutsatsen att grundprinciperna och styrkorna i pensionssystemet ska bevaras, men att systemet i delar behöver moderniseras för att bli ännu bättre på att leverera trygga pensioner”.

Vilken ”större översyn” som partierna skulle ha gjort är obekant. Än mindre bekant är vad i en sådan översyn som skulle ha motiverat partiernas slutsats om pensionssystemets styrka och hållbara grundprinciper.

Det är hög tid att nu, 11 år efter den inledande överenskommelsen, konkret ta ett samlat grepp i alla de konkreta förslag som faktiskt finns. Inklusivt att det vore värdefullt med dialog med arbetsmarknadens parter om ett längre arbetsliv

Allteftersom har vissa åtgärder kommit tillstånd

Delegationen för senior arbetskraft

Inte minst gäller det vad Delegationen för senior arbetskraft anförde vid överlämnandet av sitt slutbetänkande **Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre (SOU 2020:69)**.

I tillhörande pressmeddelande skriver delegationen bl.a.

Åldersdiskriminering och ålderism är vanligt förekommande på arbetsmarknaden. Hinder som försvårar för seniorer att arbeta, såsom otidsenliga attityder till seniorers förmågor och kompetens, måste motarbetas med ett långsiktigt och målmedvetet påverkansarbete. Delegationen föreslår därför att en fast funktion för främjande av ett längre arbetsliv ska inrättas. Arbetsmarknadens parter bör ha ett stort inflytande och ansvar för funktionen.

Delegationen anser även att ett längre arbetsliv förutsätter livslångt lärande. En föränderlig och dynamisk arbetsmarknad kräver kontinuerlig kompetensutveckling för att fler ska kunna stanna länge i arbetslivet. Det är ett gemensamt ansvar och kräver aktiva insatser från staten och arbetsmarknadens parter.

Efter detta har vissa fortsatta insatser gjorts.

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

Kansliet för ett hållbart och längre arbetsliv

En fortsättning på den typ av arbete som Seniordelegationen föreslog var inrättande inom Socialdepartementet av ett kansli för hållbart och längre arbetsliv.

Kansliet för hållbart arbetsliv har sedan september 2021 arbetat för att identifiera behov, föreslå åtgärder, samråda och samordna åtgärder för att förbättra möjligheterna för ett längre och hållbart arbetsliv.

Kansliet avgav 24-09-17 sin slutrapport, Ds 2024:19, Ett mer hållbart och längre arbetsliv.⁷ Kansliet redogör bland annat för olika insatser och åtgärder som skulle kunna bidra till att åstadkomma ett längre och mer hållbart arbetsliv.

Parternas huvudavtal, statligt omställningsstöd

Detta är en reform som trädde i kraft 2022 efter krav från arbetsmarknadens parter. Det stöd som ges är omfattande. Några värdefulla illustrationer kan man finna på nedan återgivna länkar⁸.

Generellt kan man säga om detta avtal och bestämmelser om omställningsstöd, att detta är ett allmänt stöd för alla som är etablerade på arbetsmarknaden. Inget krav ställs på vilka företag man arbetat inom tidigare. Det som avgör vem, utöver CSN, man ska ansöka hos är vilket avtal man tillhör och därmed vilken omställningsorganisation. De utan kollektivavtal kan söka hos den offentliga omställningsorganisationen www.nysteget.se

Efterfrågan på detta stöd var långt större än väntat. I berörda institutioner, engagerade för olika delar av arbetsmarknaden, TRR som arbetade för tjänstemännen, TSL, som arbetade för LO-grupperna närmade sig engagerade representanter på ett personligt och engagerande sätt, en känsla av respekt och mänskligt stöd, som man ser i länkarna från TSL. Den attityden kan jämföras med vilket positivt engagemang man skulle kunna tro väcks av teoretiskt språk om riktålder mm. Nämligen inget!

När nu alla partier samlats för "att fortsätta att utveckla pensionssystemet" finns det anledning att ta itu med frågor om ökad bredd och mänskligt engagemang.

Ett tydligt problem idag är att här berörda insatser initierats av olika parter, ibland pensionsgruppen, ibland parterna på arbetsmarknaden. Men ingen tydlig kraft finns som tar emot och vidareutvecklar tankar och regler. Befintliga och behov av nya.

Här finns anledning att än en gång erinra om vad delegationen för senior arbetskraft föreslog:

⁷ [Ett mer hållbart och längre arbetsliv - Regeringen.se](http://Ett%20mer%20h%C3%A5llbart%20och%20l%C3%A4ngre%20arbetsliv%20-%20Regeringen.se)

[Ett mer hållbart och längre arbetsliv, Ds 2024:19 \(pdf 977 kB\)](http://Ett%20mer%20h%C3%A5llbart%20och%20l%C3%A4ngre%20arbetsliv,%20Ds%202024:19%20(pdf%20977%20kB))

⁸ Film om kompetensstöd: <https://youtu.be/IVvwRHTY8zY>

Film om omställningsstöd: <https://youtu.be/Z4Ki7YEx5U0>

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

Delegationen föreslår därför att en fast funktion för främjande av ett längre arbetsliv ska inrättas. Arbetsmarknadens parter bör ha ett stort inflytande och ansvar för funktionen.

Ett första steg i denna riktning blir rimligen att be neutrala experter undersöka och tydligt rapportera vad som konkret har blivit resultatet av alla här redovisade förslag och genomgångar av regler och annat väsentligt, som t.ex. samhällets och arbetslivets attityder mm.

Pensionsgruppen behöver också göra en upprepning i några avgörande sammanhang.

Först, självklart och enkel

Den s.k. pensionsavgiften på löner över taket för pensionsberättigade löner är en skatt.

Pengar som tillförs statsbudgeten, inte ger pensionsrätt men ändå kallas pensionsavgift, är en skatt. Men har beroende på beteckningen kommit att betraktas som "fria pengar" Tas de pengarna för att stärka pensionerna, vilket många föreslår, så måste hålet i statsbudgeten fyllas med någon annan skatt, som någon måste betala.

Helt orimligt. Ge denna skatt dess rätta namn!

Men också väsentliga och ibland svårgripbara ämnen

Det gäller att tydliggöra

- att de finessrika formlerna för uträkning av pensionerna och därtill hörande räkneexempel INTE ger underlag för påståenden om att mål för hur höga pensionerna skulle bli skulle finnas i förarbetena. Sid. 39
- att målet med den för alltid oförändrade avgiften har blivit en fiktion. Sid. 41
- att den automatiska balanseringen", bromsen" skulle rädda fiktionen om den för alltid oförändrade avgiften i verkligheten gjorde det påståendet inaktuellt. Sid. 41
- och att, Många nya idéer för finansiering dök upp och gav stöd för politiskt "nödvändiga" åtgärder att tas runt "den evigt oförändrade avgiften. . sid.42.
- Sammanfattning och slutsats av vad som redovisas under rubriken "Upprensning". *Det är inte säkert att finanserna kan hållas i balans. Åtgärder behövs. De fina formlerna är inte osårbara. Vad som återstår är att, som skett, gå andra vägar. Men att då göra det öppet. I samklang med det system som finns och tydligt förklara om avsteg från/förändring av systemet görs.* Sid. 43

Nu först ett avsnitt om påståendet om att mål skulle finnas. Sedan följer övriga ovan uppräknade punkter

Finns mål? överklag fiktion grundad på helt ovidkommande beräkningar

I princippropositionen, avsnitt 4.4 sid 50 "ett pensionssystem i oföränder omfattning och roll" framgår regeringens förslag. Där skrivs:

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

Förmånerna i det reformerade pensionssystemet skall för dagens medellivslängd allmänt sett ligga på ungefär samma nivå som i dagens system. Taket för pensionsgrundande inkomst ska räknas upp i takt med den allmänna standardökningen.

I kapitel 4.5 sid 53 presenteras principen för ett avgiftsbestämt system baserat på livsinkomstprincipen

Utgångspunkten är följande:

Ett reformerat pensionssystem bör därför vara avgiftsbaserat. Detta innebär att förmånerna utformas på ett sådant sätt att avgiftens nivå kan ligga fast. Det kräver dels att förmånsnivån för den enskilde bestäms av inbetalda avgifter dels att pensionsförmånerna löpande anpassas till förändringar i samhällsekonomin och befolkningens medellivslängd.

konsekvensen är mycket klar. Följande stycke beskriver.

att systemet görs avgift bestämt har betydelse både för den enskilde och för samhället För den enskilde innebär det att förmånerna får betraktas som relativa, det vill säga som en fordran på en andel av det samlade inkomsterna i ekonomin, istället för som idag en fordran i absoluta termer. På samhällsnivån ligger betydelsen främst i att ett avgiftsbestämt system är mer robust. I princip ska den avgift som fastställs aldrig behöva ändras. Vid en låg ekonomisk tillväxt sker en finansiell anpassning istället på förmånssidan i systemet. Vidare kommer en förändring av genomsnittlig förväntad återstående livslängd att slå igenom på den pensionsnivå som fastställs vid pensionstillfället, istället för att föranleda högre pensionsavgifter. Om den förväntade livslängden ökar förutsätter oförändrat pensionsnivå en förlängd intjänande tid.

Påståendet fullföljs på sid 62 i avsnitt 5.1 med påståenden om vilken höjd som förmånerna får. Där kan man läsa följande:

Det allmänna pensionssystemet skall enligt vad vi föreslaget ovan i avsnitt 4.4 ge en pension som utgör ungefär samma andel av inkomsterna under förvärvsperioden som i dagens system. I nuvarande pensionssystem kan en person som förvärvsarbetar i normal omfattning räkna med att vid pensioneringen får en kompensationsnivå, det vill säga ålderspension i procent av slutlönen, på mellan cirka 55 % och 65 % av slutlönen förutsatt 2 % årlig real tillväxt och under vissa förutsättningar i övrigt.

Påståendet är svepande. Varken detta stycke eller något annat här citerat, går att åberopa som ett konkret och förståeligt mål. 2 % årlig tillväxt är ett begrepp lätt att förstå. Och vid annan tillväxt än 2 % skulle utfallet förändras kraftigt. Men att "vissa förutsättningar i övrigt" kan betyda i stort sett vilken avvikelse som helst från då gällande ordning i samhället, det framgår inte.

Men ändå, detta stycke har kommit att bli utgångspunkt för tal om att det skulle finnas ett mål för pensionerna i det nya systemet.

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

Och alldeles avgörande och som just nämns, utfallet för den så kallade kompensationsnivån var helt beroende av vilken ekonomisk tillväxt det blev.

Och hur med den för alltid oförändrade avgiften? En fiktion!

Det skrivs i det närmast föregående om **att avgiften inte/ i princip inte skall behöva ändras.**

Någon helig princip hade det alltså ännu inte blivit! Men fiktionen upptäcktes snart. Den tidiga förhoppningen om att avgiftssatsen skulle kunna hållas oförändrad blev nu en överordnad princip. Den s.k. "automatiska balanseringen", bromsen infördes.

Utgångspunkten för finansieringen av det nya pensionssystemet var kalkyler gjorda av RFV, sedermera vidare granskade av andra experter. Kalkylerna visade att det skulle finnas gott om pengar, och att avgiftssatsen skulle kunna hållas oförändrad i framtiden. Ett antagande som grundade detta påstående var att en fortsatt ökning av den förväntade livslängden inte var trolig. Politikerna trodde på detta och formulerade som nämnts 1994 långtgående förhoppningar om evigt oförändrade pensionsavgifter. Med tillägg att följderna av eventuella avvikelser från detta och en lång rad av förutsättningarna för experternas beräkningar fick bäras av pensionärerna själva.

Kalkylerna som låg till grund för besluten 1994 var för optimistiska. Bl.a. visade nya studier att befolkningen inte skulle komma att utvecklas som de tidigare prognoserna angav. Livslängden ökade och barnafödandet minskade. Man hade då två möjligheter: att hålla fast vid de 1994 uttalade förhoppningarna för pensionsberäkningen och acceptera att det kunde bli behov av höjningar av avgiftssatsen någon gång i framtiden. Eller att införa nya räkneregler som, utöver 1994 års bestämmelser, dessutom såg till att pensionerna sänktes ytterligare, om pengarna i AP-fonden annars inte kunde antas räcka till.

Man valde det senare alternativet och formulerade i prop. 1997/98: 151, sid. 345 denna "nya" princip som följer. Nu, till skillnad från princippropositionen, klart och tydligt.

"Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna för det reformerade ålderspensionssystemet skall detta system vara avgiftsbestämt. Värdet av intjänade pensionsrättigheter i fördelningssystemet skall räknas om på ett sådant sätt att avgiftsnivån i ålderspensionssystemet kan ligga fast utan att det uppkommer varaktig obalans mellan avgiftsintäkter och pensionsutbetalningar."

En mängd olika alternativ för hur detta skulle uppnås skisserades under följande år. Diskussionen landade till slut i den automatiska balanseringen, bromsen.

En automatisk balansering, "broms" skulle rädda fiktionen om den för alltid oförändrade avgiften.

Avancerade formler konstruerades. Systemets skulder var registrerade och succesivt ackumulerade, motsvarade inbetalade avgifter minus utbetalade pensioner. Tillgångarna var AP-fondens tillgångar tillsammans med årets inbetalade avgifter ggr den s.k. omsättningstiden. Strax över 30 år har den oftast varit. Den senare "tillgången", är en ren fantasi, grundad på antagandet att det skall finnas människor långt in i framtiden villiga att behålla och betala till detta pensionssystem. Och många andra uttalade förutsättningar.

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

Pensionssystemet skulle anses vara i balans när "tillgångarna" översteg skulderna.

Trots allt, man upprepade att systemet redan utan denna särskilda anordning var stabilt och att den här mekanismen inte skulle behöva användas annat än i extrema undantagsfall.

Maj-Inger Klingvall presenterade fantasierna

Det ansvariga statsrådet Maj-Inger Klingvall presenterade sommaren 1998 de då preliminära tankarna⁹ om införandet av bromsen i en intervju i DN den 7 juli år 1998. Där gav hon följande exempel på situationer då bromsen skulle kunna slå till:

"Om vi under lång tid får en extremt låg tillväxt i ekonomin eller om vi får en otroligt omfattande utflyttning från landet. Det är väldigt dramatiska saker som skulle störa jämvikten mellan betalningsunderlaget och den inestående pensionsskulden."

Maj-Inger Klingvalls presentation hade en god grund i uttalandena i den sedermera presenterade propositionen, 2000/01:70.

Verkligheten trängde sig snart på

Bromsen slog till 2010, låg i till 2018, åtta år. En genomsnittlig pensionär gick miste om ca 400 kronor per månad under dessa åtta år. Under de fem svåraste åren blev det c:a 600 kronor per månad. Totalt minskade pensionsutgifterna under dessa åtta år med 82 miljarder kronor. Detta uträknat och summerat med hänsyn till balanseringens nominella effekt per år. Genomsnitt räknat på antal pensionärer per år och balansering respektive år.

Den totala minskningen av utgifterna, 82 miljarder, eller i genomsnitt 10 miljarder per år, kan jämföras med den verkliga buffert som finns, alltså AP-fonden. Den var 2009, året innan balanseringen startade, 800 miljarder kronor, året då den slutade, var den 1400 miljarder.

Sålunda det "underskott" som utlöste balanseringen kom från balansformeln, inte från verkligheten.

Trots detta, man lät denna balansering ske, utgående pensioner sjönk betydligt, enbart till följd av beräkningar, som påståtts kunna komma att utlösas endast under helt exceptionella omständigheter. Ytterligare ett exempel på hur en trohet mot beslutade formler fick dominera över vad som var rimligt.

Många nya idéer för finansiering dök upp och gav stöd för politiskt "nödvändiga" åtgärder att tas runt "den evigt oförändrade avgiften."

Några exempel

- Egenavgiften togs nästan genast bort som en åtgärd i skattesystemet. En subvention, 2024 värd 166 mdr, skapades. Ett oeftergivligt socialdemokratiskt krav var det.
- Trygghetspension infördes och fick finansieras via statsbudgeten för att undvika sammanbrott i "samförståndet" i pensionsgruppen.
- Ett "inkomstpensionstillägg" skapades, finansierades av statsbudgeten, benämns numera "grundskydd"

⁹ I prop. 1997/98: 151, sid. 352-353 finns några skissartade tankar kring det som sedermera blev bromsen.

E Många frågor av stor betydelse för pensionerna har, så vitt bekant, inte alls berörts i denna breddade pensionsgrupp, än mindre kommenterats offentligt

- Till detta kommer ständiga ändringar av skatter, ofta avsedda att förbättra situationen för pensionärer. Men ändå har de inte behandlats av pensionspolitikerna.

Sammanfattning och slutsats av vad som redovisas under rubriken "Upprensning".

Dags att upprepa och för partierna att öppet vidgå att mängder av ursprungliga tankar, önskningar har övergivits. När det har behövts går man andra vägar. Utan att redovisa att det har skett. Och "samarbetar" vidare.

I detta avsnitt observeras:

- Det vida spridda pratet om att något "välfärds mål" skulle finnas i förarbetena saknar grund. Det enda målet har varit att hålla avgiften för evigt oförändrad. Varje avvikelse i givna förutsättningar för de rikligt förekommande glada exemplen skulle leda till lägre pensioner om inte individen anpassade sig.
- Den evigt oförändrade avgiften är en fiktion.
 - Stora delar av avgiften betalas av statsbudgeten.
 - Trots de detaljerade reglerna för hur pensionerna skall beräknas kan brist i finanserna uppstå.
 - Och många sätt har visat sig finnas att gå runt avgifterna och finansiera insatser på alternativa sätt, t.o.m. genom sänkta skatter.
- "Pensionsavgiften" över taket skall självfallet ges sitt rätta namn.

Det är hög tid att pensionspolitikerna tydligt vidgå denna verklighet. Och lämnar den till historien. Till förmån för en tydlig slutsats:

Det är inte säkert att finanserna kan hållas i balans. Det fina formlerna är inte osårbara. Det är inte rimligt att då som enda åtgärd sänka pensionerna och ta tillbaka socialt motiverade inslag i pensionssystemet, och att dessutom göra det med automatik, utan varje diskussion.

Vad som återstår är att, som skett, gå andra vägar. Men att då göra det öppet. I samklang med det system som finns och tydligt förklara om avsteg från/förändring av systemet görs.

F Avslutning och summering

"Reformeringen" skedde under en tid av totalt kaos i svensk ekonomi. Alla måste samverka

ATP grundades på en politiks vilja, en tydlig uppfattning om vilket ansvar det offentliga skulle ta, och vad som skulle lämnas till den enskilde och arbetsmarknaden att sköta. Samt hur långt det ansvaret skulle gå, vilken "utdelning" av statligt sammanbragta medel som skulle ges inom dess ram.

ATP:s kollaps grundade sig på tron/påståendet att det går att skapa och vidmakthålla ett allmänt pensionssystem som inte behöver följas upp och anpassas. Anpassas till förändrade yttre förutsättningar men också till förändrade politiska förutsättningar.

Socialdemokraterna vann val efter val på "den andra sidans" uppenbara motvilja mot att ett offentligt pensionssystem som gick utöver "grundskydd". Men framför allt uttalades motstånd mot AP-fonderna som berövade finansmarknaden vissa arbetsområden.

Socialdemokraterna försummade den självklara uppgiften att skydda sina värderingar genom att anpassa tekniska parametrar till förändrade yttre förutsättningar, som demografi, löneutveckling mm. Tillsammans med ett antal strategiska misstag stod den sidan till slut, framåt slutet på 80-talet, hjälplös. Att försöka ta en valkamp för att lansera och försvara en långtgående reform som man dittills envist förnekade att den skulle behövas, , det skulle oundvikligen leda till katastrof.

En mycket hård kritik framfördes under denna tid mot ATP-systemet från dess opponenter.

Ett exempel är Socialstatsprojektet under ledning av Hans Zetterberg, sociolog och vetenskapsman. Han var kritisk mot den förändring av balansen mellan det civila samhället, staten och arbetsmarknadens parter som skett och som han ansåg allt för mycket hade inskränkt individens utrymme och ansvar. Zetterbergs idéer var tydliga, de blev mycket omstridda. De ledde till en intensiv debatt.

Inom ramen för Socialstatsprojektet skrev *Anders E Borg*, -då sakkunnig i statsrådsberedningen, 1992 en bok med titeln *Generell välfärd, bara magiska ord?* Borg argumenterar här för att den generella välfärdspolitiken bör avskaffas.

Ungmoderaterna, vars ordförande då var *Fredrik Reinfeldt*, gav följande år ut en bok "Det sovande folket". Bland bokens slutsatser finns att det offentliga engagemanget bör inskränkas till att se till att folk inte svälter.

Det var alltså hårda motsättningar som stod emot varandra om man skulle vilja försöka skapa något nytt/förändrat.

Emellertid, långt mer än den försummelse av ATP som just beskrivits inverkade yttre omständigheter vad som kom att hända pensionerna.

Slutet av 70-talet och 20 år framåt präglades av den världsvida ekonomisk krisen, oljekrisen, och, framför allt, en djupgående omprövning av ekonomisk teori. Från "keynesianismen" en ekonomisk teori som i flera decennier hade tjänat västvärlden väl, men i många länder, så

ock i Sverige, hade förfallit till vettlöst slöseri. Till Chicagoskolan, symboliserad av namnet Milton Friedman, karakteriserad av tron att den enskilde i nästan alla lägen kunde klara sig själv, och den naiva tron att den "fria marknaden" helt avreglerad skulle komma att leda till bättre samhällen.

Chicagoskolans renodlade teorier omfattades av "den borgerliga sidan" och dominerade allteftersom även den socialdemokratiska politiken¹⁰. Gemensamt lyckades man skapa och vidmakthålla en närmast ofattbar ekonomisk och finansiell kris.

Avregleringar av kreditmarknad och valuta ledde till en orimlig utvecklingen av tillgångspriser på fastigheter och aktier under åttiotalet.

- Finansbolagens aktivitet med finansiering av fastighetsköp till höga priser var som helst i Europa var inte hållbart
- Inte heller den frihet att låna och låna ut hur som helst som bankerna hade givits var rimlig

Till beskrivningen av finanskrisens följder kan läggas att den offentliga sektorn slukade pengar samtidigt som skatteunderlaget minskade på grund av arbetslöshet, som i sin tur delvis berodde på att den höga fasta kronkursen gjorde svenska exportvaror dyra.

Till slut blev situationen ohållbar och man insåg att väsentliga ingrepp från de ansvariga, staten, fordrades för att hålla styr på den oregerliga marknaden. Och man lyckades lägga politiken åt sidan och samla sig till gemensamma ansträngningar.

1. En omedelbar åtgärd var att låta kronan flyta (dvs marknaden bestämmer värdet), vilket skedde den 19 november 1992. Kronans värde sjönk därefter ner med omkring 20 procent, vilket räddade den svenska exporten.

Nu började en tid av återhämtning för Sveriges ekonomi, men det krävdes en genomgripande sanering av statsfinanserna. Men också andra stora reformer behövdes. Saneringen pågick under hela 90-talet. I allt väsentligt samlade sig politiker och andra delar av vårt samhälle för att möjliggöra denna sanering. Några av dessa åtgärder brukar nämnas särskilt.

2. omfattande skattehöjningar, neddragning av socialförsäkringar och andra stora besparingar mm
3. Överskottsmål och budgetregler
4. En ny budgetprocess
5. En självständig riksbank
6. Arbetsmarknaden bidrog med en väsentlig insats, nämligen Industriavtalet för lönebildning

Alla dessa åtgärder var nödvändiga för att komma tillrätta med den djupa krisen. Och för att återskapa någon stabilitet efter årtal av panik. Och, helt avgörande för framtiden var den

¹⁰ "Striden" mellan Sten Andersson och Kjell Olof Feldt, är ivrigt beskriven i deras respektive memoarer. Urban Lundberg beskriver i sin bok "Juvelen i kronan, Socialdemokraterna och den allmänna pensionen." detaljerat hela denna utveckling. Även Olof Palmes vanda inför vad som pågick finns beskriven där.

enighet som fanns om vilka problemen var, och om de åtgärder som vidtogs. Åtgärderna har sedan diskuterats, men då utan att de tydliga målen har övergivits.

Emellertid, en ytterligare punkt brukar dyka upp.

7. Ett autonomt pensionssystem med långsiktig finansiell stabilitet

Det var i den i det föregående beskrivna krisstämning som ATP-systemet kom att dras in i förändringspaniken. Trots att pensionssystemet ännu ej var i akut kris. Det hade kunnat klara sig, rent finansiellt många år. ATP-s akuta kris var rent politisk. Men, Socialdemokraterna hade hamnat i en återvändsgränd, i mycket skapat av egna åtgärder under slutet av 70-talet och stundom under hela 80-talet. Nu fick man acceptera väsentliga avsteg från ATP:s grundidéer.

En avgörande skillnad mot det föregående punkterna är, som grundligt beskrivits i det föregående, att enigheten enbart var om att komma fram till vissa åtgärder, detta utan att formulera några långsiktiga, förståeliga och allmänt accepterade mål.

Se där orsaken till att det blev som det blev. Samling, lägg politiken åt sidan var ledorden. Detta har lett till mycket förvirring i debatten och om vilka åtgärder som bör vidtas.

Dags för förnyelse nu när hela riksdagen förbundit sig till samarbete.

Avsikten med denna skrift har inte varit att kritisera vad som har hänt utan att beskriva/analysera utgångspunkter, utveckling och vad som det finns anledning att göra något åt. Nu, 30 år efter starten, när alla partier har förbundit sig att samarbeta är det, som utvecklas i denna text, hög tid att tänka igenom vad som blivit bra och vad som bör klagöras/ ändras.

Några positiva möjligheter inom ramen för en förnyelse återfinns (sid. 12) i avslutningen av den inledande avsnittet av denna text. Mer kommer fram vid en fortsatt läsning av rapporten.

Men det finns också uppenbara krav

Mål måste under alla förhållanden formuleras. Och om det finns olika åsikter bör detta inte gömmas eller döljas så som skett under gångna 30 år. Det viktiga är att vara överens om att mål behövs och vad de skall tydliggöra.

- Målen måste formuleras så att de klargör om vi enbart skall erbjuda en grundpension, eller om pensionssystemet ska omfatta mer än så
 - Samt vad relationen mellan grundskydd och standardskydd skall vara
- Om vi konstruerar ett pensionssystem som, alltmer ser ut att bli fallet i dag, främst fungerar för dem som kan spara privat, teckna egna försäkringar eller arbeta långt utöver 65 år måste det sägas tydligt, inte försvinna bakom tal om "valfrihet". Och problemen och särskilda åtgärder för resten av befolkningen görs tydliga. Och åtgärdas!

Alla problem måste öppet identifieras. Några särskilt viktiga punkter som beskriver problemen i dagens system måste identifieras tydligt, Det gäller b.la:

- grundfelet ligger i den felaktiga uppfattningen att man skulle kunna skapa ett pensionssystem som inte behöver justeras och förändras genom politiska beslut över tid
- Sådana justeringar sker redan, men de sker utan övergripande tanke och framför allt: utan att det tydliggörs att det sker, vilket gör det omöjligt att föra en relevant och kritisk diskussion kring det som sker.
- Automatik kombinerad med politiskt ansvar är en omöjlighet
- Enighet kan och bör gärna nås om lösningar, men enigheten är acceptabelt först sedan problem identifierats och olika politiska förslag tydliggjorts. Som på arbetsmarknaden. Parterna definierar tydligt sina krav, förhandlar, når en överenskommelse och tar i hand.
- Det finns ingen fjärde dimension i pensionssystemet, som gör att pengar kan trollas fram ur intet.

Problemen går inte att försumma. Klarar man/vill man inte åtgärda problemen så blir det som för ATP: Kollaps.

Låt oss kanske för erinra om några för människor helt avgörande punkter, så som de framgår av avsnittet: C C Vi övergår nu till verkligheten *sid 21 ff*,

- Begreppet pensionsålder avskaffades, med stora följder för möjligheten att få andra socialförsäkringar. (sid 21 ff)
- I avsnittet om Fru Anderson och fru Johansson (sid 22 ff), visar vi att det efter den 65-årsålden kan betyda 1000 kronor mer i månaden för varje ytterligare år man jobbar.
 - Hur går det då för den som inte orkar, när den särskilda hänsynen till äldre är i stort sett borta
 - Vi ser också att det i allt väsentligt är när man lämnar arbetslivet som bestämmer pensionens storlek, inte, som det ofta påstås, hur många år man har jobbet
- En översiktlig genomgång centrala politiska avvägningsfrågor återfinns också i detta avsnitt *speciellt de två avslutande rubrikerna*
 - *Slutsatser om osäkerhetens följder. En central politisk fråga. sid. 25*
 - *Vad menar/ menade politikerna, nu hela riksdagen, sid. 25*

SPF Seniorerna visar (sid 20 ff) att man, till följd av kraftigt ökade grundskydd, under vissa förutsättningar om årskull och pensionsålder, måste tjäna mer än medianlön, nu ca 45000 för att arbetet skall ge tillskott till ålderspensionen

Många ytterligare punkter finns nämnda. En slutsats tränger sig på:

Automatik och begränsat fokus leder till de följder som har uppstått för fruarna Andersson och Johansson.

Höjda grundbidrag har lett till att tillskottet av inkomstpensionen till den totala allmänna pensionen blivit låg. Nu framförs från många håll att lösningen på det problemet är att höja inkomstpensionen. Men, vad skulle detta tjäna till? Höjningen av grundskydden har motiverats av behov. Vad säger/gör det troligt att inte höjda inkomstpensioner leder till

”behov” av höjt grundskydd? Och vidare, situationen för fruarna Anderson och Johansson. Den följer av en obeveklig automatik.

Det är dags för de samlade partierna att formulera vilka mål som måste finnas och göra troligt, att det genom medvetna uppföljningar och erforderliga tydligt förklarade justeringar mm, är möjligt att skapa ett på sikt hållbart system.

Att vara överens om att tydliga mål måste finnas är inte detsamma som att alla skall vara överens om hur de skall formuleras. Väsentligt är att olika meningar inte får döljas. Då blir det kaos.

Annars kan det bli nödvändigt att såsom för ATP; ge upp. Kanske till slut inskränka de offentliga insatserna till grundskydd. På det sätt som Reinfeldt, Borg och många fler inom och utom ladet med eftertryck hävdade på 90-talet och dessförinnan.